

Raport z badań diagnostycznych prowadzonych w Łodzi wśród rodziców oraz dzieci i młodzieży

MAREK KRAJEWSKI, MACIEJ FRĄCKOWIAK

BADANIE DIAGNOZUJĄCE POTENCJAŁY I OGRANICZENIA
DLA WDRAŻANIA PROGRAMU WSPARCIA I ROZWOJU EDUKACJI KULTURALNEJ
W ŁODZI
ZOSTAŁO ZREALIZOWANE DZIĘKI SFINANSOWANIU Z BUDŻETU MIASTA ŁODZI
PRZEZ STOWARZYSZENIE EDUKACYJNO-KULTURALNE „VENAE ARTIS”

Spis treści

Wstęp	2
Najważniejsze ustalenia badawcze	3
Rekomendacje	5
Nota metodologiczna	7
Raport z badań rodziców oraz prawnych opiekunów dzieci oraz młodzieży w Łodzi	9
W jaki sposób o kulturze i edukacji kulturalnej myślą rodzice i prawni opiekunowie dzieci oraz młodzieży?	9
Uczestnictwo dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej dostępnych w Łodzi .	13
Rodzaje zajęć z zakresu edukacji kulturalnej, w których udział biorą dzieci i młodzież w Łodzi	17
Czego, według rodziców, ich dzieci uczą się w trakcie zajęć z zakresu edukacji kulturalnej?	21
Źródła informacji o zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej realizowanych w Łodzi	23
Nieuczestnictwo dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej oraz jego powody (według rodziców)	25
Co mogłoby zachęcić dzieci i młodzież zamieszkałą w Łodzi i okolicach do uczestnictwa w zajęciach z edukacji kulturalnej?	27
Badania wśród osób uczęszczających do łódzkich szkół podstawowych oraz średnich	29
Co dzieci i młodzież robią po lekcjach?	29
W jaki sposób dzieci i młodzież uczestniczą w kulturze?	32
Czy i jak dzieci i młodzież uczestniczą w różnych formach edukacji kulturalnej	35
Powody uczestnictwa dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej	37
W jakich formach edukacji kulturalnej dzieci chciałyby uczestniczyć w przyszłości?	38
Co przeszkadza dzieciom i młodzieży w braniu udziału w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej? ..	41
Spis tabel oraz wykresów	44
Tabele	44
Wykresy	45
Aneks metodologiczny	45
Wzór kwestionariusz do badań rodziców oraz prawnych opiekunów dzieci i młodzieży	46
Wzór kwestionariusza do badań dzieci i młodzieży	56

Wstęp

Niniejszy raport prezentuje wyniki badań prowadzonych w ramach projektu diagnostycznego realizowanego na potrzeby Programu Wsparcia i Rozwoju Edukacji Kulturalnej w Łodzi. Ważnym aspektem tego projektu było założenie, iż chcąc ulepszać ten Program, powinniśmy wiedzieć coś na temat tego, jak o edukacji kulturalnej myślą rodzice oraz Ci, którzy są odbiorcami konstytuujących ją zajęć, kursów, projektów artystycznych i przedsięwzięć, a więc dzieci oraz młodzież.

Zdanie tych pierwszych warto poznawać z oczywistego powodu: to oni przecież decydują o tym, w jakich formach aktywności szkolnych i pozaszkolnych bierze udział ich potomstwo. Słowo „decydują” nie oznacza przy tym tylko formalnej zgody na uczestnictwo dziecka w różnych formach edukacji kulturalnej, ale też to, jakiego rodzaju postawy przejawiają wobec niej rodzice, jak praktykują oni kulturę, jaki jest ich stosunek wobec niej, czy są gotowi ponosić różnego rodzaju koszty (finansowe, organizacyjne, temporalne), by umożliwić potomstwu partycypację w kulturze i edukacji kulturalnej.

Zdanie tych drugich jest z kolei istotne nie tylko dlatego, że niewiele o nich wiemy, bo dzieci oraz młodzież bardzo rzadko bada się w kontekście analiz uczestnictwa w kulturze¹, co stanowi jedną z wielu form, w jakich wyraża się uprzedmiotowienie tej kategorii społecznej, pozbawianie jej prawa do decydowania o tym, w czym bierze udział, jak spędza czas, jak się samorealizuje. Jest ono istotne też z tego powodu, iż powodem kwestionowania sensowności udziału w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej jest to, że słabo korespondują one z wrażliwościami, estetykami, mediami, które preferują dziś dzieci oraz młodzież.

Mamy więc nadzieję, że oba badania kwestionariuszowe, których wyniki prezentujemy w tym raporcie, nie tylko okażą się przydatne w ulepszaniu Programu, ale też przyniosą wiedzę szerszą, pozwalającą nieco inaczej spojrzeć na szkołę i instytucje kultury oraz na relacje pomiędzy nimi.

¹ Od tej zasady są oczywiście odstępstwa, ale – co charakterystyczne – dotyczy to tylko badań młodzieży, ale już nie dzieci: *Młodzież 2018*, Grabowska M., Gwiazdy M. (red.), Warszawa, 2019; *Młodzież 2016. Raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, Warszawa, 2016; Zaniewska K.A., *Kultura czasu wolnego młodzieży akademickiej średniego miasta*, Colloquium nr 3/2012; Kocikowski M., Ochał M., *Kompetencje kulturowe rodziców, a uczestnictwo w kulturze dzieci*, Warszawa, 2017; Filiciak M. i in., *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze*, Warszawa, 2010; *Jaką kulturę wybierają młodzi poznaniacy?* Poznań 2014.

Najważniejsze ustalenia badawcze

Kultura, a co za tym idzie edukacja kulturalna nie są szczególnie istotne dla większości rodziców oraz prawnych opiekunów dzieci oraz młodzieży. Dodatkowo stosunek wobec nich jest mocno zróżnicowany klasowo oraz przez fazę biograficzną, w której znajduje się dana osoba – kultura jest istotniejsza dla osób w wieku średnim niż tych młodszych, które mają dużo codziennych obowiązków, zwłaszcza tych związanych z wychowywaniem dzieci. Stosunek ten silnie określony jest również przez wykształcenie posiadane przez rodziców i to zarówno jeżeli chodzi o jego poziom, jak i profil.

Rodzice oraz prawni opiekunowie dzieci i młodzieży akceptują poszerzone rozumienie edukacji kulturalnej – jest ona dla nich narzędziem rozbudzania potrzeby uczestnictwa w kulturze i przygotowania do niego, a także okazją do doskonalenia kompetencji społecznych oraz ogólnorozwojowych (wyobraźnia, kreatywność), a nie edukacją artystyczną. Paradoksalnie, może to świadczyć nie tyle o tym, że badani posiadają dużą wiedzę o edukacji kulturalnej i jej współczesnych formach, co raczej o tym, iż niewiele wiedzą o sztuce, że nie jest ona szczególnie istotna w ich codziennym życiu. Do takiego wniosku prowadzi też analiza odpowiedzi na pytanie o to, czego według rodziców ich dzieci uczą się w trakcie zajęć z zakresu edukacji kulturalnej. Odpowiedzi te wskazują na dosyć mgliste wyobrażenie badanych, czym mogłaby być w swoich efektach ta forma edukacji. Oznacza to, iż jednym z ważniejszych wyzwań, przed którym stoi Program, jest – z jednej strony – przetłumaczenie idei edukacji kulturalnej na język, który jest bardziej neutralny, mniej czuły na społeczne zróżnicowania wynikające przede wszystkim z wykształcenia, z drugiej zaś – znalezienie skutecznego sposobu mówienia o korzyściach, jakie niesie ze sobą uczestnictwo w różnych formach aktywności związanych z edukacją kulturalną. Coś, co dla pewnych kategorii społecznych jest samo przez się zrozumiałe, niewymagające tłumaczenia, dla innych jest trudną do uchwycenia praktyką, która z tego powodu może jawić się jako zbyteczna.

Z kolei dzieci i młodzież utożsamiają edukację kulturalną z edukacją artystyczną, z uczeniem się umiejętności tworzenia sztuki, co jest oczywiście sporym wyzwaniem dla Programu, w którym ta pierwsza jest rozumiana bardzo szeroko. Łączą ją też z kulturą medialną i siecią. W części wypowiedzi widoczne jest wskazanie na brak najprostszycy nawet form edukacyjnych w szkołach (np. wyjścia do kina, galerii czy muzeów) albo na ich niedostępność dla pewnych kategorii dzieci oraz młodzieży. Niektóre z dzieci mają bardzo sprecyzowane zainteresowania i plany na przyszłość, inne nie bardzo wiedzą, czym mogłyby się zainteresować – tego rodzaju zróżnicowania znacząco przełamują stereotypowe wyobrażenia na temat ludzi młodych jako homogenicznej zbiorowości o jakichś pojedynczych charakterystykach. Jak wynika z badań, jest to kategoria równie wewnątrznie zróżnicowana jak dorośli.

Poziom uczestnictwa dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej w Łodzi, jak wynika z deklaracji rodziców, jest niski. Zaledwie 14% badanych wskazuje, iż ich dzieci w tego rodzaju zajęciach biorą udział regularnie, zaś aż 43% wskazuje, iż nigdy w nich nie uczestniczyły. Mniej więcej ¼ dzieci oraz młodzieży ma za sobą doświadczenie jednorazowego udziału w działaniach edukacyjnych, ale nie kontynuuje następnie uczestnictwa w tego rodzaju zajęciach. Udział dzieci i młodzieży w inicjatywach z zakresu edukacji kulturalnej jest też silnie uwarunkowany przez wykształcenie rodziców – im jest ono wyższe, tym uczestnictwo to jest częstsze i bardziej regularne. W mniejszym stopniu – co może zaskakiwać – różnicują je dochody rodziców.

Nieco inaczej wygląda to z perspektywy dzieci i młodzieży. Trochę wbrew temu, co twierdzili rodzice (spośród których ponad 40% stwierdziło, iż ich dzieci nie uczestniczyły nigdy w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej), prawie 80% dzieci deklaruje, iż brała udział w jakiś formach tego rodzaju aktywności. Wśród wskazywanych przez dzieci oraz młodzież form edukacji kulturalnej, w których brały one udział, stosunkowo często pojawiały się te mające charakter stały. Uczestnictwo w kursach oraz kołach deklaruje w sumie ponad 40% osób.

Znaczący wpływ na udział dziecka w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej ma jego płeć. Brak uczestnictwa w jakiegokolwiek ich formie deklaruje 18,8% respondentek oraz 26,7% respondentów. O ile też istnieje względna równowaga pomiędzy chłopcami i dziewczętami, jeżeli chodzi o udział w zajęciach organizowanych przez szkołę, to już w tych organizowanych przez inne podmioty rzadko uczestniczą chłopcy. Dla przykładu — udział w kołach czy zespołach artystycznych działających przy instytucjach kultury deklaruje 10,5% respondentek i tylko 1,2% respondentów, udział w kursach uczących umiejętności artystycznych deklaruje 26,4% uczennic i 13,3% uczniów.

Do głównym powodów nieuczestnictwa dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej należą według rodziców: brak wiedzy, iż tego rodzaju zajęcia się odbywają; różnego rodzaju bariery (takie, jak pieniądze – w postaci odpłatności zajęć lub zbyt wysokiej odpłatności za zajęcia; oddalenie miejsca, w którym odbywają się zajęcia od miejsca zamieszkania; niedostosowanie miejsca zajęć do potrzeb osób z niepełnosprawnościami; brak czasu dziecka na tego rodzaju zajęcia; brak uczestnictwa w tych zajęciach rówieśników i znajomych dziecka itd.) oraz brak powodów, by w takich zajęciach brać udział.

Nieco inaczej na kwestie barier patrzą dzieci oraz młodzież – dla nich najważniejszą przeszkodą jest to, że szkoła trwa wciąż w domu, czego rezultatem jest brak czasu na udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej oraz generalne zmęczenie oraz złe samopoczucie. Istotnym czynnikiem wskazywanym przez dzieci i młodzież jest też brak przestrzenno-czasowej synchronizacji – zbyt duże oddalenie miejsc zajęć, obywanie się ich w nieodpowiednich godzinach. Mocno akcentowano też nieobecność rówieśników w tego rodzaju zajęciach – co również zniechęca do udziału w nich.

Edukacja kulturalna, w której uczestniczą dzieci oraz młodzież w Łodzi, realizuje się najczęściej z inicjatywy szkoły, w szkole lub za jej pośrednictwem. Jej najczęstszymi formami są „wyjścia do instytucji kultury”, „zajęcia edukacyjne realizowane w szkole”, „jednorazowe warsztaty organizowane dla szkoły przez instytucje kultury”. Dodatkowo to szkoła jest głównym źródłem informacji na temat zajęć z zakresu edukacji kulturalnej.

Szkoła trwa nadal w domu. Jak twierdzi ponad 53% badanych dzieci oraz młodzieży – po lekcjach odrabiają oni lekcje, uczą się, przygotowują, biorą korepetycje itd. Być może na centralności tego typu odpowiedzi zaważył kontekst prowadzenia badań (szkoła, bycia uczniem i uczennicą) albo uciążliwy charakter tego rodzaju obowiązków. Ogromną rolę w zagospodarowywaniu czasu wolnego odgrywa kultura medialna, bardzo duży odsetek dzieci i młodzieży (ponad 30%) po lekcjach gra i ogląda, korzysta z sieci. Mniej więcej dla 23% badanych czas po lekcjach to czas spędzany na podwórku i poświęcany na utrzymywanie relacji rówieśniczych, na rozmowy i wszelkie formy kontaktu ze znajomymi oraz przyjaciółmi. Niezwykle cieszy, że bardzo wiele osób – bo ponad 21%

badanych — wskazuje, iż po lekcjach tworzy i trenuje. Dość interesujące jest przy tym, iż zaledwie 1,3% osób wypełniających kwestionariusz wskazuje, iż uczy się tworzyć – a więc doskonali swoje umiejętności kreowania w ramach kursów oraz pracowni.

Młodzi ludzie (podobnie zresztą jak reszta społeczeństwa) bardzo rzadko albo wcale nie uczestniczą w tym, co można za Bourdieu określić mianem kultury prawomocnej: 22% nie było w ostatnim roku w teatrze, 47% badanych nie było w ostatnim roku w galerii sztuki, a 24% w muzeum. Ponad 63% nie uczestniczyło w ostatnim roku w koncercie muzyki klasycznej. 40% ani razu w ostatnim roku nie czytało też codziennej prasy. Jednocześnie, co musi szczególnie cieszyć – istnieje spora grupa osób, które tworzą i to regularnie (a więc przynajmniej raz w tygodniu): ponad 42% badanych deklaruje, iż śpiewa lub rapuje, ponad 30%, iż tańczy, prawie 40%, iż często maluje i rysuje, około 13%, iż gra na instrumentach muzycznych, 20%, iż coś tworzy na komputerze, 7%, iż pisze wiersze albo opowiadania, a 10% wskazuje, iż regularnie koduje. Oznacza to, iż młodzi ludzie są silnie zanurzeni w kulturze, ale jest to ich własna kultura, taka, którą mają możliwość współtworzyć, twórczo się przy tym samorealizując. Tak należy też czytać to bardzo silne uczestnictwo w kulturze medialnej – słuchanie muzyki, granie, oglądanie youtuberów znajduje się na samym szczycie aktywności kulturalnych i jest realizowane kilka razy dziennie.

Rekomendacje

Warto przemyśleć strategię docierania do rodziców z informacjami na temat inicjatyw edukacyjnych, w których mogą wziąć udział dzieci i młodzież. Dotyczy to zarówno zawartości tego typu komunikatów, jak i sposobu ich dystrybucji. W tym pierwszym wypadku zalecane jest podkreślanie korzyści społecznych, interakcyjnych, ogólnorozwojowych, jakie niesie ze sobą edukacja kulturalna, to one są bowiem powszechniej rozpoznawane przez rodziców jako istotne niż edukowanie do sztuki. Ważne jest też znalezienie efektywnego, przekraczającego różnicowanie wynikające z wykształcenia, języka mówienia o samej edukacji kulturalnej i o jej rozwojowej doniosłości. W tym drugim wypadku zaleca się wykorzystywanie kanałów i mediów codziennej komunikacji pomiędzy szkołą a rodzicami (dzienniki elektroniczne). One okazują się być najskuteczniejszą i oczekiwaną przez tych ostatnich drogą informowania o inicjatywach z zakresu edukacji kulturalnej. To zaś oznacza ścisłą współpracę pomiędzy Programem a placówkami oświatowymi.

Konieczne są działania edukacyjne skierowane do rodziców i prawnych opiekunów dzieci oraz młodzieży. Z badań wynika, iż stosunkowo niewiele wiedzą oni o tym, czym jest edukacja kulturalna, czemu ona służy i jakie może mieć znaczenie w procesach socjalizacyjnych. Warto również przemyśleć takie strategię tego rodzaju działań edukacyjnych, które uwzględniają różnice wykształcenia rodziców – to ono właśnie określa w najsilniejszym stopniu czy dzieci biorą udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej.

Rozwijanie Programu zależy w dużej mierze od eliminacji barier utrudniających udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Jednocześnie nie można tego robić w sposób mechaniczny, ale taki, których uwzględni różnicowanie dzieci i młodzieży, ich specyficzną sytuację egzystencjalną oraz warunki, w których one wyrastają. Z tego powodu zasadne wydaje się tworzenie funduszu

pozwalającego na uczestnictwo w działaniach zakresu edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży z najmniej zamożnych rodzin, ale też tworzenie przez łódzkie instytucje kultury takiej oferty zajęć, która jest w stanie (w sensie dosłownym) trafić na przedmieścia Łodzi tam, gdzie nie funkcjonują jakiegokolwiek placówki kulturalne i gdzie mieszkają dzieci, które nie mają szans na dojeżdżanie do miasta, by brać udział w dodatkowych formach aktywności.

Jedną z takich barier jest płeć. Jak wynika z naszych badań – partycypacja w edukacji kulturalnej to domena dziewcząt, a nie chłopców. Jednym z wyzwań Programu jest przekonanie do edukacji kulturalnej chłopców, znalezienie odpowiadających ich potrzebom form i estetyk, sprawianie, by na tego rodzaju zajęciach częściej pojawiali się ich znajomi i przyjaciele.

Warto też pamiętać o tym, iż trudno w sposób jednoznaczny określić, czy powody nieuczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, podawane przez biorące udział w badaniach dzieci oraz młodzież, dają się przekładać wprost na zmiany dokonywane w sposobie realizacji Programu. Część z nich to przecież konsekwencja tego, jak funkcjonuje system oświaty w Polsce, przeciążenia, z jakim borykają się w jego obrębie uczniowie i uczennice. Niewątpliwie jednak kilka spośród nich, dotyczących braku przestrzennej i temporalnej synchronizacji, odpłatności, złego samopoczucia, które towarzyszy dzieciom oraz młodzieży, powinno być przedmiotem zainteresowania podmiotów odpowiedzialnych za rozwijanie Programu.

Badania w bardzo wyraźny sposób pokazały, iż dzieci i młodzież tworzą, że posiadają swoją własną kulturę, a więc też, że błędne takie myślenie o edukacji kulturalnej, w której jest ona postrzegana jako wnoszenie kultury tam, gdzie jej nie ma. Należy pewnie o niej myśleć jak o czymś, dzięki czemu jesteśmy w stanie dostrzegać swoistość tej kultury dzieci; jako coś, co ją wspiera, pozwala się jej rozwijać, dowartościowuje.

Badania doskonale pokazały, iż edukacja kulturalna nie może się specjalnie rozwijać, gdy jest traktowana jako coś, co realizują instytucje kultury i organizacje pozarządowe związane z kulturą. Nie jest możliwy jej rozwój bez udziału i współpracy ze strony szkoły oraz nauczycieli. To te podmioty są bowiem najważniejszym rodzajem połączenia z dziećmi i młodzieżą. Szczególnie duży nacisk powinien zostać położony w Programie nie tylko na wzmacnianie współpracy ze szkołami, ale też na wypracowanie mechanizmów upodmiotawiających szkoły i nauczycieli w rozwijaniu Programu.

Nota metodologiczna

Główne pytanie badawcze, na jakie chcieliśmy odpowiedzieć w tym opracowaniu, brzmiało: Jakie są potrzeby i oczekiwania osób, będących odbiorcami i uczestnikami działań z zakresu edukacji kulturalnej realizowanych w Łodzi? By zebrać potrzebne informacje, ostatecznie zdecydowaliśmy się na dwa sondaże. Pierwszy prowadzony był wśród rodziców oraz prawnych opiekunów dzieci i młodzieży uczęszczających do placówek oświatowych oraz wychowawczych działających na terenie Łodzi. Drugi – wśród samych dzieci i młodzieży uczęszczających do tychże placówek. Przyjeliśmy, że poszukując informacji pozwalających rozwinąć Program, warto sięgać do opinii osób, które korzystają z jego oferty. Realizacja badań na próbie rodziców i opiekunów pozwalała na uzyskanie informacji od tych, którzy decydują o tym, w jakich formach aktywności i zajęciach uczestniczą dzieci i młodzież. Uzyskany w ten sposób obraz byłby jednak niepełny, gdyby nie ująć w nim głosu dzieci i młodzieży. Z tego powodu zrealizowaliśmy także drugie badanie ankietowe, które pozwoliło lepiej zrozumieć potrzeby osób bezpośrednio uczestniczących w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej. Oba sondaże realizowane były metodą CAWI (ankieta internetowa), za pośrednictwem platformy Webankieta.

Pierwszy sondaż (na próbie rodziców) prowadzony był od 14 czerwca do 7 sierpnia 2021 roku (zdecydowaną większość ankiet zebraliśmy jeszcze w czerwcu). Kryteriami rekrutującymi do udziału w badaniach były: zamieszkiwanie w Łodzi lub jej okolicach oraz posiadanie przynajmniej jednego dziecka w wieku do 25 lat. Dobór próby można określić jako nielosowy, oparty na dostępności, z elementami kuli śniegowej. Link do ankiety dystrybuowaliśmy wśród rodziców i opiekunów przy wsparciu Liderów Edukacji Kulturalnej, a także z wykorzystaniem cyfrowych środków komunikacji używanych przez szkoły oraz instytucje kultury, które zdecydowały się włączyć w jego upowszechnianie. Dodatkowo, link oraz zaproszenie do ankiety popularyzowane były w mediach społecznościowych (przede wszystkim na stronie projektu badawczego), a także rozsyłane przez osoby uczestniczące w badaniu (strona końcowa zawierała taką prośbę). W sumie udało się zebrać 775 ankiet (w rzeczywistości było ich nieco więcej, ale część rekordów została usunięta z uwagami na niespełnianie kryteriów rekrutujących do badania). Społeczno-demograficzna charakterystyka próby rodziców i prawnych opiekunów dzieci i młodzieży uczestniczących w naszych badaniach przedstawia się następująco. (1) Płeć: kobiety (89,3%), mężczyźni (9,2%), osoby deklarujące inną płeć (0,1%), 1,4% respondentek i respondentów wołało nie płci nie podawać. (2) Wiek: 18-29 lat (4,8%), 30-39 lat (37,8%), 40-49 (48,5%), 50+ (8,9%). (3) Wykształcenie: niższe (9,8%), średnie (26,5%), wyższe (63,6%). (3) Sektor zatrudnienia: 13,1% usługi społeczne (publiczne instytucje edukacyjne, kultury, szkolnictwa, pomocowe, organizacje pozarządowe, etc.); urząd i administracja (14,8%); przedsiębiorstwo/firma/ samozatrudnienie (43,5%), inne (14,1%). (4) Dochód na osobę w gospodarstwie domowym: poniżej tysiąca złotych (13%), 1000-1999 zł/os (28,3%), 2000-2999 zł/os (25,3%), 3000-3999 zł/os (8,3%), 4000 zł i więcej (5,3%), wolę nie podawać (19,8%). (5) Liczba dzieci w wieku do 25 lat: jedno (38,6%), dwoje (48,1%), czworo (0,9%), pięcioro lub więcej (1%). (6) Dzielnica zamieszkania: Bałuty (16,5%), Śródmieście (11,6%), Widzew (21%), Polesie (16,6%), Górna (24,6%), pod Łodzią (7,1%), nie jestem pewien/pewna (2,5%).

Drugi sondaż (na próbie dzieci i młodzieży) realizowaliśmy od 14 października do 26 listopada 2021 roku. Kryteriami rekrutującym do próby były: nauka w jednej z łódzkich szkół oraz uczęszczanie

minimum do 5 klasy szkoły podstawowej. Dobór próby był dwustopniowy. Najpierw, w sposób kwotowo-losowy, wybraliśmy 19 placówek edukacyjnych i wychowawczych w taki sposób, by uwzględnić ich zróżnicowanie pod kątem poziomu kształcenia (podstawowe/średnie), organu prowadzącego (szkoły publiczne, społeczne), sprofilowania (ogólne, artystyczne), a także ująć placówki posiadające oddziały integracyjne; dodatkowym kryterium było miejsce szkół w „rankingu” prowadzonym na podstawie wyników uczniów w egzaminach. Drugi etap doboru próby opierał się na dostępności badanych i polegał na rozsyłaniu przez szkoły, które zdecydowały się uczestniczyć w badaniach, linków do ankiet poprzez swoje systemy komunikacji z uczniami i ich rodzicami. W rezultacie, udało się zebrać 464 ankiety, które wypełniali sami uczniowie i uczennice (prosiłiśmy o dodatkową pomoc dorosłych w przypadku dzieci z niepełnosprawności, które bez tego wsparcia nie byłyby w stanie wziąć udziału w badaniu). Społeczno-demograficzna charakterystyka próby dzieci i młodzieży uczestniczących w sondażu przedstawia się następująco. (1) Płeć: kobiety (51,6%), mężczyźni (35,6%), inna (5,8%), wolę nie podawać (6,9%). (2) Wiek: 10-12 lat (34,8%), 13-15 lat (44,5%), 16-18 lat (17,5%), 19 lat i więcej (3,1%). (3) Rodzaj szkoły: szkoła podstawowa (67,7%), liceum (27,6%), technikum (1,1%), inna (3,7%). (4) Rodzaj szkoły: z oddziałami integracyjnymi (13%), artystyczne (1,1%), „zwykłe” (86%). (5) Wykształcenie rodziców: wyższe (64,1%), średnie lub podstawowe (15,8%), nie wiem (20,1%). (6) Dzielnica zamieszkania: Bałuty (4,5%), Śródmieście (3,9%), Widzew (37,9%), Polesie (26,7%), Górna (6,9%), pod Łodzią (8%), nie wiem (12,1%).

W przypadku obu sondaży, badania przebiegały bez większych trudności technicznych. Analiza czasu wypełniania i porzuceń, a także odpowiedzi w pytaniach otwartych nie wskazuje na to, by ankiet sprawiała trudności tego rodzaju. Osobnym wyzwaniem było prowadzenie badań za pośrednictwem szkół, które w tym okresie mierzyły się już z nasilającą się pandemią (uniemożliwiła ona prowadzenie badań zgodnie z pierwotnymi planami – prowadzenie wywiadów grupowych z dziećmi). Wedle naszej wiedzy, obciążenie dodatkowymi obowiązkami sprawiło, że nie wszystkie szkoły wylosowane do badań zdecydowały się dystrybuować ankietę wśród uczniów. Dane z obu ankiet poddawano także podobnym zabiegom związanym z tworzeniem bazy oraz metodami opracowania wyników: po pobraniu wyników do programu SPSS i uporządkowaniu zbioru, dane analizowane były z użyciem technik statystyki opisowej, segmentacji, testów i korelacji.

Raport z badań rodziców oraz prawnych opiekunów dzieci oraz młodzieży w Łodzi.

W tej części opracowania prezentujemy wyniki analiz materiału pozyskanego w trakcie badań kwestionariuszowych prowadzonych z rodzicami oraz prawnymi opiekunami dzieci oraz młodzieży.

W jaki sposób o kulturze i edukacji kulturalnej myślą rodzice i prawni opiekunowie dzieci oraz młodzieży?

Jednym z pierwszych pytań, które zadaliśmy osobom uczestniczącym w badaniach, było to, w którym prosiłmy o ustosunkowanie się do kilkunastu zdań określających, czym jest kultura, jakie jest jej miejsce w życiu społecznym, a także wyrażających specyfikę edukacji kulturalnej i jej potencjalne role. Badani mogli odnosić się do tych zdań, wskazując, w jakim stopniu się z nimi zgadzają na pięciostopniowej skali od „zdecydowanie się nie zgadzam” do „zdecydowanie się zgadzam”. Poniższa tabela prezentuje zestawienie uzyskanych odpowiedzi.

Tabela 1. Identyfikacja z wybranymi postawami wobec kultury i edukacji kulturalnej. Porównanie średnich z odpowiedzi

	Średnia	N	Odchylenie standardowe	Mediana
Edukacja kulturalna to działania przeznaczone dla dzieci najlepiej wykształconych rodziców	2,15	724	1,330	2
Edukacja kulturalna to działania przeznaczone dla dzieci z najlepiej sytuowanych rodzin	2,37	721	1,420	2
W Łodzi trudno znaleźć wartościową ofertę z zakresu edukacji kulturalnej	3,00	636	1,242	3
Myślę, że uczestniczę w kulturze częściej niż przeciętna, dorosła osoba w Polsce	3,01	676	1,203	3
Kultura i możliwość uczestnictwa w niej odgrywają istotną rolę w moim codziennym życiu	3,50	709	1,176	4
Edukacja kulturalna to przede wszystkim działania rozwijające zainteresowanie sztuką	3,53	728	1,134	4
W działaniach z zakresu edukacji kulturalnej z powodów finansowych nie mogą uczestniczyć wszyscy, którzy by tego chcieli	3,77	698	1,262	4
Edukacja kulturalna to przede wszystkim działania pobudzające chęć uczestnictwa w kulturze	3,77	711	1,039	4
Edukacja kulturalna to przede wszystkim działania wykorzystujące kulturę jako narzędzie wzmocnienia kompetencji społecznych (takich, jak empatia, zdolność do komunikowania się z innymi, tolerancja itd.)	3,91	712	1,041	4
Edukacja kulturalna to dobre narzędzie dla rozwijania postaw obywatelskich	3,94	713	1,053	4

* Odpowiadający określali poziom swojej identyfikacji na skali od 1 (zdecydowanie się nie zgadzam) do 5 (zdecydowanie się zgadzam), mogli także odpowiedzieć „Nie wiem/trudno powiedzieć” (nie uwzględnione w powyższych obliczeniach).

Jak można dostrzec, dwa zdania (*Edukacja kulturalna to działania przeznaczone dla dzieci najlepiej wykształconych rodziców* oraz *Edukacja kulturalna to działania przeznaczone dla dzieci z najlepiej sytuowanych rodzin*) wzbudziły sprzeciw odpowiadających. Większość z nich wskazała, iż się z nimi nie zgadza, zaś najczęstszą odpowiedzią było tu „nie zgadzam się”. Dodatkowo z tym drugim zdaniem

częściej zgadzają się osoby słabiej wykształcone. Widoczny jest więc opór wobec traktowania edukacji kulturalnej jako takiej formy aktywności, która dostępna jest tylko dla uprzywilejowanych osób. Jednocześnie istnieje przewaga osób, które zgadzają się ze zdaniem następującym: *W działaniach z zakresu edukacji kulturalnej z powodów finansowych nie mogą uczestniczyć wszyscy, którzy by tego chcieli* (najbardziej powszechna odpowiedź w tym wypadku to „zgadzam się”). Oznacza to, iż edukacja kulturalna nie jest raczej traktowana jako ambitna rozrywka dla uprzywilejowanych, ale jednocześnie badani zauważają istnienie finansowych barier w dostępie do niej, które sprawiają, iż jej uczestnikami nie mogą być wszyscy. Warto też zauważyć, iż problem tego rodzaju barier dostrzegają przede wszystkim osoby o niższych dochodach oraz słabiej wykształcone², a więc też potencjalnie częściej doświadczające tej formy niedostępności zajęć z zakresu edukacji kulturalnej dla ich dzieci.

W przypadku dwu kolejnych zdań: *W Łodzi trudno znaleźć wartościową ofertę z zakresu edukacji kulturalnej* oraz *Myślę, że uczestniczę w kulturze częściej niż przeciętna, dorosła osoba w Polsce*, najczęstszą odpowiedzią było wskazanie na „Nie wiem/trudno powiedzieć”. Oba rodzaje wahań zdają się mieć podobne podłoże – jest nim świadomość tego, iż nie znamy wystarczająco dobrze innego kontekstu porównawczego, by na to pytanie odpowiedzieć w sposób rzetelny. Jednocześnie wysoka częstość odpowiedzi „Nie wiem/trudno powiedzieć” w odniesieniu do pierwszego tych zdań wskazuje, iż pole edukacji kulturalnej jest słabo znane osobom badanym, że nie mają oni zbyt wielu informacji na temat tego, co się w obrębie tego pola dzieje³. To ważna wskazówka dla animujących Program, ale też pytanie, jak przebijać się z informacjami na temat zajęć z zakresu edukacji kulturalnej przez gąszcz innych komunikatów docierających do nas każdego dnia. Wysoka częstość zaznaczania „nie wiem/trudno powiedzieć” w odniesieniu do drugiego ze zdań może wskazywać z kolei na to, iż uczestnictwo w kulturze nie stanowi często przedmiotu międzyjednostkowych porównań, a co za tym idzie, iż nie jest ono centralnym i specjalnie ważnym rodzajem aktywności podejmowanym przez osoby biorące udział w badaniach.

Jak można też dostrzec, chociaż mediana wskazań w przypadku kolejnego zdania, a więc *Edukacja kulturalna to przede wszystkim działania rozwijające zainteresowanie sztuką*, wynosi 4, to jednak średnia odpowiedzi na to pytanie wynosi 3,5, co wskazywałoby, iż część badanych utożsamia edukację kulturalną z edukacją artystyczną, ale inni nie są przekonani co do takiego zawężania pola tego rodzaju aktywności. Nieco większą przychylnością cieszą się natomiast trzy inne zdania odnoszące się do tego, czym jest edukacja kulturalna: *Edukacja kulturalna to przede wszystkim działania pobudzające chęć uczestnictwa w kulturze* [średnia wskazań – 3,77]; *Edukacja kulturalna to przede wszystkim działania wykorzystujące kulturę jako narzędzie wzmacniania kompetencji społecznych (takich, jak empatia, zdolność do komunikowania się z innymi, tolerancja itd.)* [średnia

² W odniesieniu do stwierdzenia: „W działaniach z zakresu edukacji kulturalnej z powodów finansowych nie mogą uczestniczyć wszyscy, którzy by tego chcieli” uchwycono zależność polegającą na tym, iż bardziej się z nim zgadzają osoby dysponujące mniejszym dochodem ($-0,130$; $p < 0,001$) oraz gorzej wykształcone ($r_s = -0,106$; $p < 0,001$).

³ Warto też zauważyć, że im respondent jest młodszy, dysponujący mniejszym dochodem, albo posiadający niższe wykształcenie, tym bardziej zdecydowanie identyfikuje się z tym stwierdzeniem. Poziom identyfikacji ze wspomnianym stwierdzeniem różnicuje także miejsce pracy (sektor zatrudnienia) ($H = 9,432$; $p < 0,05$). Najwyższy jest w gronie osób pracujących w sektorze prywatnym (średnia ranga = 251,95) w urzędzie lub administracji (245,15), a niższy wśród pracowników i pracownic usług społecznych (200,14). Oznacza to, iż wrażenie, że w Łodzi trudno znaleźć interesującą ofertę z zakresu edukacji kulturalnej, nie ma charakteru powszechnego, ale jest przypisane do specyficznych kategorii społecznych, które ze względu na swoje cechy społeczno-demograficzne nieco mniej intensywnie uczestniczą w kulturze niż inni.

wskazań – 3,91] oraz *Edukacja kulturalna to dobre narzędzie dla rozwijania postaw obywatelskich* [średnia wskazań – 3,94].

Jak można dostrzec, panuje dosyć powszechna zgoda co do poszerzonego rozumienia edukacji kulturalnej. Nie jest ona traktowana tylko jako edukacja artystyczna czy jako edukacja do kultury, ale też jako edukacja kulturowa, uczącą kompetencji społecznych oraz obywatelskich. Ponieważ co do tego rodzaju ról praktyk edukacyjnych istnieje stosunkowo szeroka zgoda, to być może to one powinny być mocniej eksponowane w Programie. Jak się wydaje, o istotności kompetencji społecznych, obywatelskich czy też komunikacyjnych dużo łatwiej jest też przekonywać niż o ważności (traktowanych często jako elitarystyczne i fakultatywne) kompetencji artystycznych czy też tych dotyczących, wąsko rozumianej, kultury.

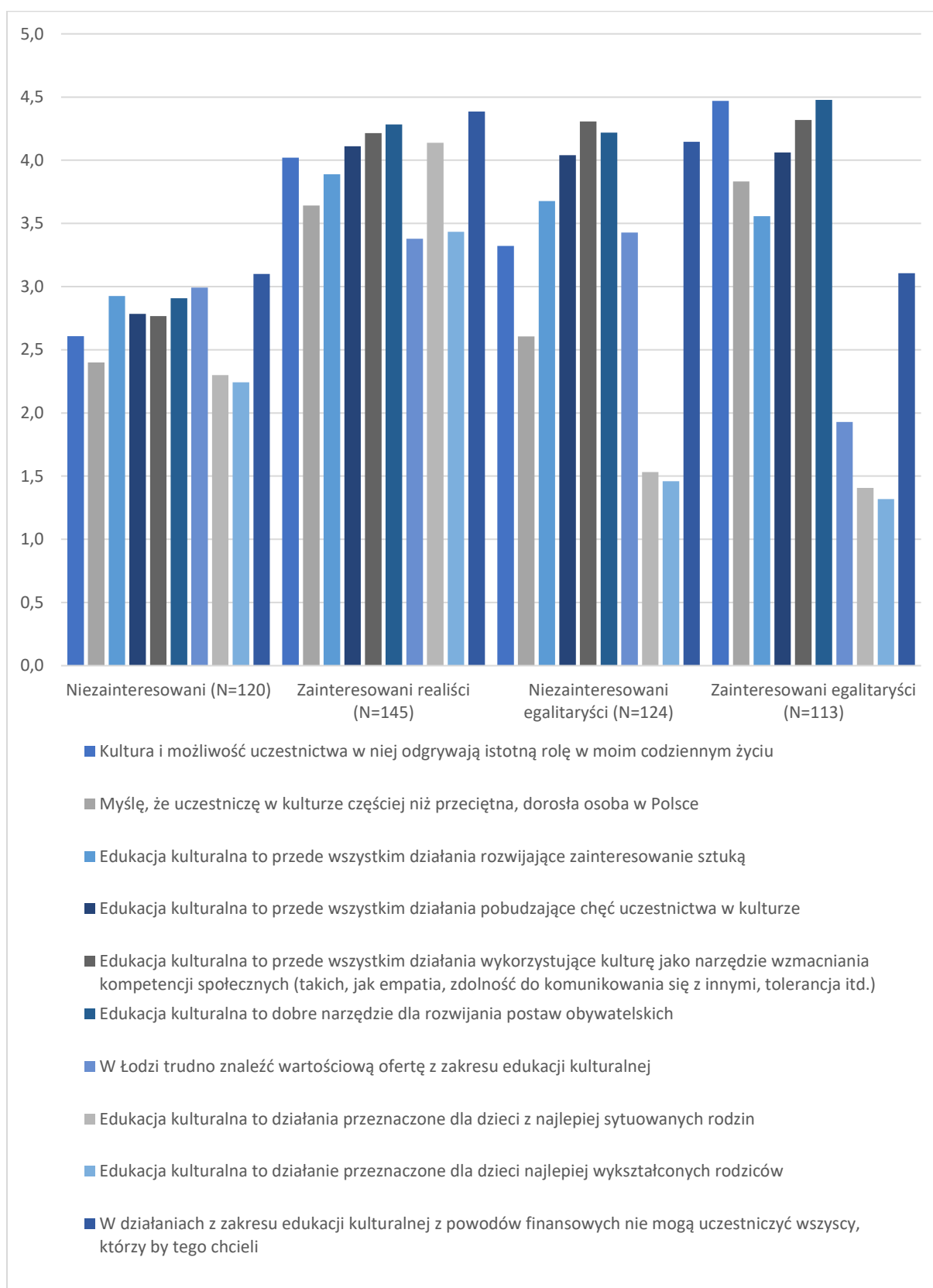
Do takiego myślenia skłania również sposób, w jaki badani odnosili się do zdania *Kultura i możliwość uczestnictwa w niej odgrywają istotną rolę w moim codziennym życiu* – choć mediana w przypadku tej odpowiedzi wynosiła 4 (co oznacza, iż nasi badani zgadzają się z tym zdaniem), to jednak średnia odpowiedzi to tylko 3,5, co oznacza, iż istnieje spore grono osób, które się z tym zdaniem się nie zgadza albo waha się co do tego, czy jest ono w ich przypadku prawdziwe. Dosyć znaczący jest też zbiór zmiennych różnicujących stopień, w jakim respondenci zgadzali się z tym zdaniem. Istnieje związek pomiędzy sposobem odpowiadania na to pytanie a dochodami respondentów oraz ich wykształceniem – wyższy dochód na osobę w gospodarstwie oraz poziom wykształcenia sprzyja poparciu dla omawianego tu zdania. Zgodę na nie różnicuje też wiek badanych – najbardziej zgadzają się z nim osoby w wieku 40-49 lat (średnia ranga = 378,56) oraz 50+ (355,83), najmniej zaś osoby w wieku 30-39 lat (325,87). Odpowiedzi na to pytanie różnicuje też profil wykształcenia. Najbardziej zgadzają się z omawianym tu stwierdzeniem osoby, które kończyły kierunki artystyczne (średnia ranga wynosi 462,34), humanistyczne (411,08) oraz pedagogiczne (400,65), najmniej zaś te, które posiadają wykształcenie ogólne, zawodowe albo inżynierskie.

Planując przyszłe działania w ramach Programu, warto wziąć pod uwagę to, że kultura nie jest czymś równie istotnym dla wszystkich jednostek oraz, że stosunek do niej nie jest powiązany tylko z wykształceniem czy dochodami, ale też z profilem wykształcenia i wiekiem. Zwłaszcza ten ostatni wydaje się interesującą zmienną, bo pozwala zauważyć, iż istotność kultury dla jednostki zależy w dużej mierze od momentu biograficznego, w którym się ona znajduje. Kultura jest istotna dla młodych dorosłych i osób dojrzałych, bo to one dysponują czasem wolnym, ale już nieco mniej dla osób w wieku 30-39 lat, bo to wtedy pojawia się największa intensywność obowiązków zawodowych i rodzicielskich. Wszystko to z kolei oznacza, iż planowanie dalszych działań podejmowanych w ramach Programu powinno uwzględniać to, iż zainteresowanie kulturą, jej istotność dla poszczególnych jednostek, jest bardzo zróżnicowane.

Segmentacja rodziców i opiekunów dzieci względem postaw wobec kultury i edukacji kulturalnej

Segmentacja odpowiedzi na powyżej omówione pytanie pozwoliła wyodrębnić cztery grupy badanych różniących się postawami wobec kultury oraz edukacji kulturalnej.

Wykres 1. Segmentacja postaw rodziców i opiekunów wobec kultury oraz edukacji kulturalnej

* Grupowanie wykonano metodą k-średnich.

Do pierwszego segmentu, grupującego 120 osób i nazwanego przez nas określeniem *niezainteresowani*, należą przede wszystkim ci, których odpowiedzi wskazują, że nie bardzo interesuje ich kultura, że nie dostrzegają oni istotności edukacji kulturalnej w rozwijaniu różnorodnych kompetencji dzieci oraz młodzieży. To pierwsze skupienie jest najbardziej powszechne wśród osób posiadających wykształcenie zawodowe, ogólne, inżynierskie.

Do drugiego ze skupień, grupującego 145 jednostek i określanego mianem *zainteresowanych realistów*, należą te osoby, które wskazują, iż kultura jest ważna w ich życiu, że uczestniczą w niej częściej niż inni oraz że zdają sobie sprawę z ról edukacji kulturalnej oraz doceniają ich znaczenie. Jednocześnie osoby te częściej niż inne wskazują, iż edukacja kulturalna to zajęcie przeznaczone dla dzieci rodziców, którzy są dobrze wykształceni oraz sytuowani. Ten drugi segment jest najpopularniejszym ze wszystkich wśród kobiet, osób pomiędzy 40 a 45 rokiem życia. Dostatecznie jednoznacznie okazuje się być w jego wypadku wykształcenie – jest on bowiem jednocześnie najsilniej reprezentowany wśród osób z niższym i wyższym wykształceniem. Segment ten najsilniej reprezentowany jest też wśród osób posiadających wykształcenie humanistyczne oraz pedagogiczne, a także wśród tych, którzy najlepiej zarabiają.

Trzeci segment (skupiający 124 respondentek i respondentów) tworzą *niezainteresowani egalitaryści*, a więc osoby, które: same nie uczestniczą intensywnie w kulturze, nie uważają też, by odgrywała ona istotną rolę w ich życiu, ale są za to przekonani, iż edukacja kulturalna jest bardzo ważna, choć też, że w Łodzi nie ma odpowiedniej oferty tego rodzaju, zaś barierą uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej są pieniądze. Segment ten jest najbardziej popularny ze wszystkich wśród mężczyzn, osób najmłodszych (18-25 lat) oraz tych najslabiej zarabiających.

Ostatni z segmentów (grupującym 113 osób) tworzą *zainteresowani egalitaryści*. Są to osoby intensywnie uczestniczące w kulturze i przekonane o istotności edukacji kulturalnej, ale jednocześnie najsilniej oponujące przeciwko stwierdzeniu, iż jest ona przeznaczona dla dzieci najlepiej wykształconych oraz sytuowanych osób. Segment ten jest najpopularniejszym wśród osób powyżej 50 roku życia, wśród osób posiadających wykształcenie artystyczne.

Zaprezentowana segmentacja pozwala dostrzec, iż zainteresowanie kulturą i edukacją kulturalną różnicowane jest przez wiele czynników – między innymi poprzez bardziej generalne sposoby postrzegania rzeczywistości, a zwłaszcza poprzez jej postrzeganie jako egalitarnej czy elitarniej, poprzecinanej hierarchiami i różnymi formami niedostępności czy też nie. Jak można też dostrzec, dużą rolę w docenianiu edukacji kulturalnej jako istotnego narzędzia kształcenia dzieci odgrywa też nie tyle samo wykształcenie badanych przez nas rodziców, co jego profil.

Uczestnictwo dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej dostępnych w Łodzi

Ważnym aspektem pozwalającym przybliżyć stan edukacji kulturalnej w Łodzi jest to, jaka część osób, które mogłyby uczestniczyć w oferowanych w tym mieście działaniach tego rodzaju, bierze w nich udział. Ponieważ zakładamy, iż rodzice i prawni opiekunowie dzieci oraz młodzieży mają wiedzę

na temat tego, w jakiego rodzaju zajęciach pozalekcyjnych one uczestniczą, to właśnie ich o to zapytaliśmy. Jak pokazuje poniższa tabela, zakres tego rodzaju uczestnictwa nie jest powszechny, skoro 43% rodziców deklaruje, iż ich potomstwo nigdy nie brało udziału w zajęciach tego rodzaju, a zaledwie nieco ponad 14 % wskazuje, iż ich dzieci uczestniczą w nich regularnie. Z kolei nieco ponad 25% rodziców wskazuje, iż ich dzieci, co prawda brały udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, ale miało to charakter incydentalny, jednorazowy. 17,4% rodziców deklaruje z kolei, iż ich dzieci dawniej regularnie uczestniczyły w różnych formach edukacji kulturalnej dostępnej w Łodzi, ale już tego aktualnie nie robią. Można więc stwierdzić, iż nieco ponad 30% łódzkich dzieci i młodzieży ma doświadczenie regularnego (a nie tylko incydentalnego) uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej.

Nieco brakuje nam punktu odniesienia dla oceny tego, czy dane te należy potraktować jako optymistyczne czy też pesymistyczne, ale kiedy weźmiemy pod uwagę informacje na temat uczestnictwa Polaków w kulturze⁴, to można przyjąć, iż poziom udziału dzieci i młodzieży w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej w Łodzi odpowiada poziomowi uczestnictwa Polaków w kulturze – nie jest on ani szczególnie intensywny, ani też powszechny. Z drugiej jednak strony – prezentowane w poniższej tabeli dane dotyczące udziału w różnych formach edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży, można uznać też za pesymistyczne, ponieważ w przypadku tych kategorii wiekowych poziom uczestnictwa w kulturze jest dużo wyższy niż w przypadku osób dorosłych⁵. Dla rzetelnej oceny tego, czy poziom udziału dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej proponowanych w Łodzi jest wysoki czy niski, potrzebne byłyby jednak badania porównawcze, prowadzone w innych miastach lub te o charakterze ogólnopolskim – takich jednak, wedle naszej wiedzy, nie ma.

Tabela 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy P. dziecko lub dzieci uczestniczyły w jakichkolwiek zorganizowanych działaniach związanych z edukacją kulturalną realizowanych w Łodzi?”

	Częstość	Procent
Tak, uczestniczy(ą) w nich regularnie	111	14,3
Tak, uczestniczyło(y) dawniej regularnie, ale już nie uczestniczy(ą)	135	17,4
Tak, uczestniczyło(y) w nich kiedyś, ale były to jednorazowe zajęcia	196	25,3
Nie, nigdy nie uczestniczyło(y)	333	43
Ogółem	775	100

Warto przyrzeć się jednak temu, jak udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej określony jest przez różnorodne zmienne charakteryzujące badaną populację. Pierwszą z nich jest wykształcenie respondentów. Jak pokazuje poniższa tabela, istnieje związek pomiędzy poziomem wykształcenia rodziców a udziałem ich dzieci w działaniach związanych w edukacją kulturalną – im wyższe wykształcenie, tym uczestnictwo to jest częstsze, im niższe wykształcenie, tym większy jest odsetek rodziców deklarujących, iż ich latorośle nigdy nie brały udziału w zajęciach tego rodzaju organizowanych w Łodzi. Jednocześnie warto zauważyć, iż w tym ostatnim przypadku różnica jest

⁴ Uczestnictwo ludności w kulturze w 2019 r., Główny Urząd Statystyczny, Kraków, 2020. Z raportu tego wynika, iż Polacy rocznie przeznaczają na kulturę ponad 360 złotych na osobę, w tym na bilety wstępu około 35 złotych. Do domów i ośrodków kultury uczęszcza nieco ponad 14% Polaków, do galerii sztuki nieco ponad 10%, a do muzeów nieco ponad 26%.

⁵ Na ten temat zob. Krajewski M., „Przyszli barbarzyńcy (?)”. *Młodzi i uczestnictwo w kulturze* (w:) M. Herkt, A. Mieszala (red.), *Młodzież / 2019 w instytucji kultury. Publikacja poseminaryjna cyklu „Odbiorcy instytucji kultury”*, CTK Trakt, Poznań, 2020, str. 13-31.

mniejsza niż można byłoby się spodziewać (wynosi około 15 punktów procentowych pomiędzy osobami o wykształceniu niższym, a tymi legitymującymi się dyplomem wyższej uczelni). Interesujące jest również to, że w każdej kategorii określonej przez poziom posiadanego wykształcenia taki sam odsetek osób (mniej więcej 25%) deklaruje, iż ich dzieci uczestniczyły w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, ale miały one charakter jednorazowy, incydentalny. Oznaczać to może, iż mniej więcej ¼ dzieci oraz młodzieży ma za sobą doświadczenie udziału w rodzaju inicjacyjnych działań edukacyjnych, ale nie kontynuuje następnie uczestnictwa w tego rodzaju zajęciach. To z kolei może wskazywać na to, że albo nie wpisują się one w zainteresowania dzieci i młodzieży, albo nie są w stanie wzbudzić ich zainteresowania, ale również, że dzieci i młodzież nie mają możliwości kontynuowania tego rodzaju zajęć. Prowadzi to do wniosku, iż rozwijanie Programu powinno się opierać również na lepszym poznawaniu tego, jak dzieci i młodzież widzą rzeczywistość, z powodu jakich deficytów cierpią, a czego mają w nadmiarze, jakiego rodzaju wrażliwości, typy ekspresji, upodobania estetyczne są im bliskie. Za tego rodzaju rozpoznaniem powinny zaś iść zajęcia, które nie tyle wpisują się w ich potrzeby, co raczej takie, które są w stanie podtrzymać zainteresowanie i chęć udziału w nich w sposób inny niż tylko jednorazowy.

Tabela 3. „Czy P. dziecko lub dzieci uczestniczyły w jakichkolwiek zorganizowanych działaniach związanych z edukacją kulturalną realizowanych w Łodzi?” Rozkład odpowiedzi ze względu na wykształcenie rodzica

	Niższe (podstawowe, gimnazjalne, zawodowe)	Średnie (technikum, liceum, pomaturalne)	Wyższe (półwyższe, licencjat, wyższe, stopień lub tytuł naukowy)
Tak, uczestniczy(ą) w nich regularnie	9,2%	10,7%	16,7%
Tak, uczestniczyło(y) dawniej regularnie, ale już nie uczestniczy(ą)	10,5%	16,6%	18,7%
Tak, uczestniczyło(y) w nich kiedyś, ale były to jednorazowe zajęcia	25,0%	25,9%	25,2%
Nie, nigdy nie uczestniczyło(y)	55,3%	46,8%	39,4%
Liczebność ogółem	76	205	492
Procent ogółem	100%	100%	100%

* (chi-kwadrat, [6, N=775] = 12,581, p=0,05). Wartość współczynnika kontyngencji C=0,127.

Jeszcze bardziej interesująca jest kolejna tabela, która pokazuje związek pomiędzy profilem wykształcenia rodziców i prawnych opiekunów dzieci oraz młodzieży, a udziałem ich potomstwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Jak można dostrzec, regularny udział dzieci i młodzieży w ofercie tego rodzaju deklaruje dwukrotnie więcej rodziców z humanistycznym profilem wykształcenia niż tych z wykształceniem inżynierskim, ścisłym czy ogólnym. Bardzo podobne są też odsetki tych deklaracji w przypadku rodziców z humanistycznym, pedagogicznym oraz artystycznym profilem wykształcenia (oscylują one na poziomie 20%, co jest odsetkiem znacznie wyższym niż wskazywana wcześniej średnia deklaracji na temat uczestnictwa dzieci i młodzieży w różnych formach edukacji kulturalnej wynosząca 14.3%). Widoczny jest tu niewątpliwie problem, z jakim wiąże się profilowanie kształcenia już na stosunkowo niskich jego stopniach, bo szkoły podstawowej. Oznacza to bowiem wejście w wąskie ścieżki specjalizacyjne, odcinające jednocześnie od tego, co stanowiło dawniej uniwersalny rodzaj zasobów osoby wykształconej – szeroką wiedzę na temat świata i kultury powiązaną z rozbudzoną potrzebą kulturowej partycypacji. Problemem dziś staje się więc to, że sama kultura jest traktowana jako osobny aspekt rzeczywistości, na którym powinni znać się humaniści, nie zaś po prostu osoby wykształcone. Paradoks polega też na tym, że wykształcenie

ogólne, ściste czy inżynierskie rodziców posiada taki sam skutek, jak posiadanie wykształcenia zawodowego – zmniejsza prawdopodobieństwo, iż dziecko będzie uczestniczyło w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Być może wynika to z tego, iż ta ostatnia nie kojarzy się ze zdobywaniem konkretnych, namacalnych umiejętności, a przez to jest traktowana jako strata czasu przez osoby myślące o świecie w kategoriach bardziej zobiektywizowanych, oczekujące wyraźnego związku pomiędzy działaniem a jego efektami, spodziewające się natychmiastowych skutków poniesionych nakładów. Tymczasem, w przypadku edukacji kulturalnej efekty mają charakter „miękki”, są często niezwykle oddalone w czasie, choć niezwykle istotne, trudno je też certyfikować, rzadziej przynoszą zmonetaryzowane efekty.

Tabela 4. „Czy P. dziecko lub dzieci uczestniczyły w jakichkolwiek zorganizowanych działaniach związanych z edukacją kulturalną realizowanych w Łodzi?” Rozkład odpowiedzi ze względu na profil wykształcenia rodzica

	Zawodowy	Ogólny	Humanistyczny	Inżynierski	Ścisty	Pedagogiczny	Artystyczny	Inny
Tak, uczestniczy(a) w nich regularnie	12,4%	10,3%	21,7%	10,4%	11,1%	17,5%	18,8%	14,6%
Tak, uczestniczyło(y) dawniej regularnie, ale już nie uczestniczy(a)	14,0%	15,9%	29,0%	10,4%	14,4%	16,5%	25,0%	16,7%
Tak, uczestniczyło(y) w nich kiedyś, ale były to jednorazowe zajęcia	24,9%	27,0%	22,5%	28,4%	28,9%	26,8%	43,8%	10,4%
Nie, nigdy nie uczestniczyło(y)	48,7%	46,8%	26,8%	50,7%	45,6%	39,2%	12,5%	58,3%
Liczebność ogółem	193	126	138	67	90	97	16	48
Procent ogółem	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

* (chi-kwadrat, [21, N=775] = 49,995, $p < 0,001$). Wartość współczynnika kontyngencji $C=0,246$.

Dosyć zaskakującym wynikiem przeprowadzonych badań jest pozorny brak wyraźnego związku pomiędzy deklaracjami rodziców na temat udziału ich dzieci w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej a dochodami na osobę w gospodarstwach domowych. Tym, co może zaskakiwać, są bardzo podobne sposoby odpowiadania na omawiane tu pytanie przez osoby należące do wszystkich w zasadzie grup dochodowych, poza jedną – a mianowicie tą, w której dochód na osobę w gospodarstwie domowym wynosi od 3000 do 3999 złotych. Są to gospodarstwa domowe, które można zaliczyć do średnich warstw klas średnich⁶, a więc te, które prowadzą względnie ustabilizowaną egzystencję, zaspokoili podstawowe potrzeby i mogą sobie pozwolić na przeznaczanie nadwyżki pieniędzy nie tylko na intensywne uczestnictwo w kulturze, ale też na aktywności, które można byłoby nazwać „wyszlachetniającymi”, wskazującymi, iż w ich życiu pieniądze nie są najważniejsze, że istotna jest również samorealizacja, uczestnictwo w takich aktywnościach, które mają charakter autoteliczny, bezproduktywny, ale udział w nich wymaga wyrobionego smaku, kompetencji kulturowych, wiedzy. W przypadku takich osób dosyć powszechne jest inwestowanie w wykształcenie dzieci i to nie tylko o charakterze czysto utylitarnym, ale również w takie, które niesie za sobą efekt nobilitujący. Tego rodzaju grupa może mieć istotne znaczenie współtwórcze, ponieważ jej członkowie (w przeciwieństwie do przedstawicieli najniższych i najwyższych kategorii dochodowych) nie żyją w odseparowanych, społecznych światach, a są przy tym osobami, którym bliżej do klas uprzywilejowanych niż niższych. Tym samym ich sposoby życia, preferencje i aspiracje mogą być wzorcowotwórcze dla innych.

⁶ Na ten temat zob. Kukołowicz P., *Klasa średnia w Polsce. Czy istnieje polski self-made man?*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019.

Drugi wniosek, jaki przynosi lektura poniższej tabeli, jest taki, iż to nie pieniądze (a dokładniej ich brak) są przeszkodą w korzystaniu z zajęć w zakresie edukacji kulturalnej. Jak już wspomnieliśmy, rozkłady odpowiedzi na omawiane tu pytanie są bardzo zbliżone w przypadku poszczególnych kategorii dochodowych. Wniosek taki jest tym bardziej uzasadniony, gdy dostrzeżemy, iż większość zajęć z zakresu edukacji kulturalnej – zwłaszcza tych oferowanych przez szkołę, ale też instytucje kultury – jest bezpłatnych albo wiąże się z koniecznością ponoszenia minimalnej opłaty. Oznacza to również, iż pieniądze są barierą udziału w tego rodzaju zajęciach wyłącznie w przypadku osób cierpiących z powodu skrajnej biedy lub niedostatku. To z kolei prowadzi do wniosku, że chociaż znoszenie finansowych barier uczestnictwa w edukacji kulturalnej przez dzieci i młodzież jest niezwykle ważne, to jednocześnie nie jest ono wystarczające jako środek, który sprawia, iż udział ten ma charakter masowy.

Tabela 5. „Czy P. dziecko lub dzieci uczestniczyły w jakichkolwiek zorganizowanych działaniach związanych z edukacją kulturalną realizowanych w Łodzi?” Rozkład odpowiedzi ze względu na dochód na osobę w gospodarstwie domowym

	Poniżej tysiąca złotych na osobę	1000-1999 zł/os.	2000-2999 zł/os.	3000-3999 zł/os.	4000 zł i więcej na os.	Wolę nie podawać
Tak, uczestniczy(ą) w nich regularnie	14,9%	11,4%	14,8%	23,4%	12,2%	14,4%
Tak, uczestniczyło(y) dawniej regularnie, ale już nie uczestniczy(ą)	15,8%	17,4%	17,9%	20,3%	19,5%	15,7%
Tak, uczestniczyło(y) w nich kiedyś, ale były to jednorazowe zajęcia	24,8%	22,8%	26,5%	28,1%	24,4%	26,8%
Nie, nigdy nie uczestniczyło(y)	44,6%	48,4%	40,8%	28,1%	43,9%	43,1%
Liczebność ogółem	101	219	196	64	41	153
Procent ogółem	100%	100%	100%	100%	100%	100%

* N = 774.

Rodzaje zajęć z zakresu edukacji kulturalnej, w których udział biorą dzieci i młodzież w Łodzi

Rodziców oraz prawnych opiekunów dzieci oraz młodzieży zapytaliśmy o to, w jakiego rodzaju zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej uczestniczyło ich potomstwo⁷. Najwcześniej wskazywane formy tego rodzaju zajęć to: „Wyjścia do instytucji kultury organizowane dla klasy przez nauczyciela (lub szkołę)” – 21% odpowiadających, „Zajęcia dodatkowe organizowane przez szkołę, do której uczęszcza dziecko” – 15% odpowiadających oraz „Jednorazowe warsztaty organizowane przez instytucje kultury” – 12% udzielających odpowiedzi na to pytanie. Z kolei do najrzadziej wspominanych form edukacji kulturalnej, w których brały udział badane dzieci oraz młodzież, należą: „Kursy realizowane przez podmiot społeczny (np. fundacja lub stowarzyszenie)” – 4,1% odpowiadających na to pytanie, „Kursy lub szkolenia organizowane online” – 4% udzielających odpowiedzi na to pytanie oraz „Jednorazowe spotkanie z artystą lub dyskusja organizowana przez instytucję kultury” – 6,4% odpowiadających. Poniżej 10% osób, którzy pamiętają, w jakiego rodzaju

⁷ Na pytanie to oczywiście odpowiadały wyłącznie te osoby, które udzieliły pozytywnej odpowiedzi na poprzednio omawiane pytanie dotyczące samego udziału dzieci i młodzieży w tego rodzaju zajęciach. W sumie były to 442 osoby. Spośród nich, jak wynika z poniższej tabeli, zaledwie nieco ponad 2% nie pamięta, w jakiego rodzaju zajęciach edukacyjnych uczestniczyło ich potomstwo.

zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej uczestniczyło ich dziecko, wskazuje też na takie ich formy, jak: „Kursy realizowane przez publiczną instytucję kultury (np. dom kultury, świetlicę)” – (9/6%); „Kursy realizowane przez prywatny podmiot (firma lub osoba fizyczna)” – (9,1%); „Koło artystyczne (lub zespół artystyczny) działające w szkole” – (6,5%) oraz „Pracownia lub zespół artystyczny działający w instytucji kultury” – (7,3%).

Taki rozkład odpowiedzi prowadzi do następujących wniosków: po pierwsze, bezkonkurencyjnym podmiotem, jeżeli chodzi o zapewnianie dostępu do edukacji kulturalnej jest szkoła – już choćby ze względu na przymusowe i powszechne uczęszczanie do niej dzieci oraz młodzieży to ona staje się najważniejszym podmiotem, który organizuje tego rodzaju zajęcia lub stwarza możliwości udziału w nich. Rozwijanie Programu nie jest więc możliwe bez aktywnego udziału w nim placówek oświatowych, wsparcia ze strony ich dyrekcji oraz bez zaangażowania nauczycielek i nauczycieli.

Po drugie, dzieci i młodzież uczestniczą przede wszystkim w jednorazowych formach zajęć z zakresu edukacji kulturalnej, dużo rzadziej zaś w tych, które mają charakter kursów, pracowni lub zespołów. Nie powinno to dziwić, bo te ostatnie rodzaje zajęć najczęściej pomyślane są jako takie formy edukacji, które przeznaczone są dla utalentowanych artystycznie ludzi młodych i służące głównie rozwijaniu ich zdolności artystycznych. To z kolei oznacza, iż rozwijanie Programu mogłoby się opierać na formach zajęć, które da się określić mianem powtarzalnej jednorazowości, a więc na systematycznie i regularnie realizowanych projektach i zajęciach pozwalających poznawać różne aspekty kultury, jej istotność w życiu jednostki, inicjujących kontakt z nią i zachęcających do głębszego nią zainteresowania.

Po trzecie, stosunkowo niski jest udział dzieci i młodzieży w zajęciach proponowanych przez instytucje kultury, podmioty prywatne czy też te o charakterze społecznym. Jak się wydaje, główną przyczyną tego stanu rzeczy jest to, że tego rodzaju podmiotów jest po prostu stosunkowo niedużo, jeżeli to porównamy z liczbą placówek oświatowych. Nie jest to jednak przyczyna jedyna. Drugą i nie mniej istotną jest to, że dzieci nie dysponują dziś dużą ilością czasu wolnego – część z niego zagospodarowuje bowiem szkoła, obciążająca uczniów dużą ilością prac domowych i wymuszająca na nich uczestnictwo w szeregu zajęć podnoszących ich kompetencje związane z przedmiotami szkolnymi, część zaś niezwykle rozwinięta kultura medialna – dana przede wszystkim w postaci intensywnego doświadczenia sieciowego. Ponieważ poza zasięgiem i możliwościami Programu jest przeobrażanie szkoły, to jedynym wyjściem wydaje się rozbudowywanie oferty tego rodzaju zajęć z zakresu edukacji kulturalnej, której mocniej eksploatują aktualne sposoby korzystania z kultury przez dzieci i młodzież. Warto również zauważyć, że udział w zajęciach proponowanych przez prywatne podmioty silnie różnicuje wykształcenie rodziców – im jest ono wyższe, tym częściej dziecko uczestniczy w takich formach edukacji kulturalnej.

Tabela 6. Rozkład wskazań na rodzaj zajęć, w których brały udział dzieci (pytanie wielokrotne)

	N	Procent wskazań	Procent obserwacji
Wyjścia do instytucji kultury organizowane dla klasy przez nauczyciela (lub szkołę)	248	21%	55,7%
Zajęcia dodatkowe organizowane przez szkołę, do której uczęszcza dziecko	183	15,5%	41,1%
Jednorazowe warsztaty organizowane przez instytucje kultury	141	12%	31,7%
Kursy realizowane przez publiczną instytucję kultury (np. dom kultury, świetlicę)	113	9,6%	25,4%

Kursy realizowane przez prywatny podmiot (firma lub osoba fizyczna)	107	9,1%	24%
Pracownia lub zespół artystyczny działający w instytucji kultury	86	7,3%	19,3%
Koło artystyczne (lub zespół artystyczny) działające w szkole	77	6,5%	17,3%
Jednorazowe spotkanie z artystą lub dyskusja organizowana przez instytucję kultury	76	6,4%	17,1%
Kursy realizowane przez podmiot społeczny (np. fundacja lub stowarzyszenie)	48	4,1%	10,8%
Kursy lub szkolenia organizowane online	47	4%	10,6%
Inne	31	2,6%	7%
Niestety nie pamiętam	22	1,9%	4,9%
Ogółem	1179	100%	264,9%

* Procent obserwacji oznacza odsetek respondentów, którzy zaznaczyli daną odpowiedź, a także nie sumuje się do 100, ponieważ można była wskazać na więcej niż jeden typ zajęć.

Poza tymi głównymi i omówionymi wyżej formami edukacji kulturalnej, w których uczestniczyło potomstwo respondentów, prawie 3% spośród nich wskazało też na „inne”, a poproszeni o ich wymiennie w pytaniu otwarty podawali między innymi: koła teatralne, Łódzki Uniwersytet Dziecięcy, rodzinne wyjścia do łódzkich instytucji kultury, uczęszczanie do szkoły muzycznej, zawody sportowe, spotkania ze zwierzętami organizowane w przedszkolu, zajęcia szachowe, zajęcia przygotowujące do przedszkola, zajęcia logopedyczna itd. Ta wielość aktywności umieszczona pod szyldem edukacji kulturalnej może oznaczać dwie rzeczy – albo jest to dla rodziców ogromnie rozległa kategoria, do której należą wszelkie zajęcia z udziałem dzieci, poza tymi obowiązkowymi, realizowane w szkole czy przedszkolu, albo jest to kategoria niezwykle nieostra, nie do końca zrozumiała, a co za tym idzie, mylnie czasami rozumiana. Choć więc wychodzimy z założenia, iż prawie każda forma ludzkiej aktywności może być narzędziem edukacji kulturalnej, to by ją doskonalić, powinniśmy zgodzić się co do jakiegoś rozumienia tego, czym ona jest. Jest to również niezbędne do tego, by zachęcać rodziców do namawiania dzieci i młodzieży, by uczestniczyły w tego rodzaju aktywnościach, a te ostatnie przekonywać, iż są one czymś, w czym warto brać udział.

Warto przyjrzeć się jeszcze jednej tabeli, prezentującej zależność pomiędzy częstością wskazywania przez rodzica uczestnictwa dziecka w różnych formach edukacji kulturalnej a miejscem zamieszkania respondenta. Zakładamy przy tym oczywiście, iż miejsce zamieszkiwania tego ostatniego jest zazwyczaj takie samo, jak miejsce zamieszkania jego dziecka.

Jak można zauważyć, miejsce zamieszkania nie różnicuje odpowiedzi, jeżeli chodzi o te formy edukacji kulturalnej, które realizowane są w szkole lub w inicjatywy szkoły. Miejsce zamieszkania ma znaczenie różnicujące w przypadku kursów realizowanych przez instytucję publiczną (w Śródmieściu – 40,4% badanych wskazuje, iż ich dzieci biorą udział w tej formie zajęć, a na Polesiu – zaledwie 18,5%), kursów realizowanych przez podmiot prywatny (31,7% mieszkających na Widzewie wskazuje, iż ich dzieci biorą udział w tej formie aktywności, przy zaledwie 17,5% w Śródmieściu), kursów realizowanych przez podmioty społeczne (w przypadku Polesie wskazuje na nie 16% rodziców, a w przypadku Górnej i osób mieszkających pod Łodzi niecałe 7%).

Tabela ta powinna być niewątpliwie czytana wraz z zestawieniem na temat liczby poszczególnych podmiotów związanych z kulturą, jak bowiem pokazują badania desk research, nie rozkładają się one równomiernie⁸. To ważna informacja dla planowania działań z zakresu edukacji kulturalnej w Łodzi,

⁸ Zob. Krajewski M., *Badania diagnozujące potencjały i ograniczenia dla wdrażania Programu wsparcia i rozwoju edukacji kulturalnej w Łodzi. Raport z drugiego etapu badań. Desk research*, Łódź 2019.

realizowanych w ramach Programu. Proces ten powinien uwzględniać nierównomierne rozmieszczenie w przestrzeni tego miasta podmiotów zdolnych do prowadzenia tego rodzaju aktywności.

Tabela 7. Uczestnictwo dzieci w wybranych typach działań edukacyjnych a obecne miejsce zamieszkania

	Bałuty	Śródmieście	Widzew	Polesie	Górna	Pod Łodzią	Nie jestem pewien
Liczebność	16	23	24	15	26	8	1
Kursy realizowane przez publiczną instytucję kultury (np. dom kultury, świetlicę)	23,9%	40,4%	23,8%	18,5%	25,7%	26,7%	12,5%
Liczebność	16	10	32	19	21	7	2
Kursy realizowane przez prywatny podmiot (firma lub osoba fizyczna)	23,9%	17,5%	31,7%	23,5%	20,8%	23,3%	25%
Liczebność	9	5	12	13	7	2	0
Kursy realizowane przez podmiot społeczny (np. fundacja lub stowarzyszenie)	13,4%	8,8%	11,9%	16%	6,9%	6,7%	0%
Liczebność	31	23	38	33	44	10	4
Zajęcia dodatkowe organizowane przez szkołę, do której uczęszcza dziecko	46,3%	40,4%	37,6%	40,7%	43,6%	33,3%	50%
Liczebność	39	35	56	41	57	15	5
Wyjścia do instytucji kultury organizowane dla klasy przez nauczyciela (lub szkołę)	58,2%	61,4%	55,4%	50,6%	56,4%	50,0%	62,5%
Liczebność	13	7	20	15	17	4	1
Koło artystyczne (lub zespół artystyczny) działające w szkole	19,4%	12,3%	19,8%	18,5%	16,8%	13,3%	12,5%
Liczebność	14	8	20	15	16	11	2
Pracownia lub zespół artystyczny działający w instytucji kultury	20,9%	14%	19,8%	18,5%	15,8%	36,7%	25%
Liczebność	26	18	33	23	32	9	0
Jednorazowe warsztaty organizowane przez instytucję kultury	38,8%	31,6%	32,7%	28,4%	31,7%	30%	0%
Liczebność	15	12	13	11	16	8	1
Jednorazowe spotkanie z artystą lub dyskusja organizowana przez instytucję kultury	22,4%	21,1%	12,9%	13,6%	15,8%	26,7%	12,5%
Liczebność	3	7	14	9	10	2	2
Kursy lub szkolenia organizowane online	4,5%	12,3%	13,9%	11,1%	9,9%	6,7%	25%
Liczebność	6	5	5	8	4	3	0
Inne	9%	8,8%	5%	9,9%	4%	10%	0%
Liczebność	2	3	9	3	3	1	1
Niestety, nie pamiętam	3%	5,3%	8,9%	3,7%	3%	3,3%	12,5%
Liczebność	67	57	101	81	101	30	8

* Procentowanie i podsumowanie ogółem są oparte na obserwacjach, a zatem odsetkach rodziców i opiekunów deklarujących zamieszkiwanie w dzielnicach Łodzi, którzy wskazali na udział dziecka w wybranych działaniach edukacyjnych (N=445).

Czego, według rodziców, ich dzieci uczą się w trakcie zajęć z zakresu edukacji kulturalnej?

W trakcie badań zapytaliśmy rodziców oraz prawnych opiekunów dzieci oraz młodzieży o to, czy te – biorąc udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej – czegoś w ich trakcie się nauczyły, nabyły nowe umiejętności lub wiedzę. Pytanie to mogło być dla badanych dosyć kłopotliwe, bo wymagało od nich albo przypomnienia sobie, czy ich dziecko pozyskało w trakcie tego rodzaju aktywności jakieś nowe formy kompetencji, albo przeprowadzenia z nim rozmowy, by się tego dowiedzieć. Zakładamy też, że dla części rodziców odpowiedź na to pytanie wyrażała zgeneralizowany stosunek wobec samej edukacji kulturalnej – zwłaszcza zaś tego, czy jest ona czymś potrzebnym, pożytecznym czy też przeciwnie – pozornym rodzajem działań pozbawionym większego znaczenia.

Tabela 8. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy w P. ocenie dziecko lub dzieci nabyło(ty) w trakcie tych zajęć jakieś nowe umiejętności/wiedzę?”

	Częstość	Procent
Zdecydowanie nie	10	2,3
Raczej nie	16	3,6
Ani nie, ani tak	45	10,2
Raczej tak	198	44,7
Zdecydowanie tak	154	34,8
Nie wiem	20	2,6
Ogółem	443	100

Jak można dostrzec w powyższej tabeli, odsetek osób, które pozytywnie odpowiadają na pytanie o to, czy ich dzieci w trakcie zajęć z zakresu edukacji kulturalnej czegoś się nauczyły, jest bardzo wysoki i wynosi niemal 80%. Sporo jest jednak osób, które przy odpowiedzi na to pytanie się wahają (10,2%), a niemal 6% badanych odpowiada na nie negatywnie. W gronie odpowiadających znajdują się także osoby, które deklarują brak wiedzy w tym zakresie.

Jak wynika z bardziej szczegółowej analizy odpowiedzi na to pytanie, czynnikiem mocno je różnicującym jest wykształcenie badanego. Wśród osób o najniższych jego poziomach (wykształcenie zawodowe oraz gimnazjalne), średnie wartości odpowiedzi⁹ wynosiły odpowiednio 3,7 i 3, przy średniej dla wszystkich badanych wynoszącej 4,1, co oznacza, iż osoby to częściej niż inne zaznaczały negatywnie lub wątpięco odpowiadały na pytanie, czy ich dzieci w trakcie zajęć z zakresu edukacji kulturalnej nabyły jakieś nowe umiejętności. Być może wynika to z tego, iż osoby posiadające niższe wykształcenie szczególnie mocno cenią sobie konkret, praktyczne umiejętności o instrumentalnym charakterze, mniej zaś te, których

⁹ Przy tych obliczeniach pominięto odpowiedzi „Nie wiem”.

przydatność trudno jest wprost określić, bo nie przynoszą one natychmiastowych, namacalnych efektów¹⁰.

Osoby, które pozytywnie odpowiedziały na omawiane wyżej pytanie, poprosiliśmy również o wskazanie, w jakim stopniu w efekcie uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej ich dzieci opanowały różne rodzaje umiejętności i kompetencji. Respondentom była przedstawiana lista benefitów zajęć, zaś ich zadaniem było określenie na pięciostopniowej skali, w jakim stopniu zgadzają się, że ich dziecko osiągnęło poszczególne z nich. Poniższa tabela prezentuje podsumowanie tego, jak badani ustosunkowywali się do tej próby.

Tabela 2. „Jakie umiejętności/wiedzę dzieci zdobyły w trakcie działań z zakresu edukacji kulturalnej?” Porównanie średnich z odpowiedzi

	Średnia	N	Odchylenie standardowe	Mediana
Wyobraźnia, kreatywność	4,37	401	0,770	5
Umiejętność współpracy z innymi	4,16	403	0,891	4
Umiejętność tworzenia, posługiwania się narzędziami służącymi tworzeniu	4,00	388	0,975	4
Wiedza na temat sztuki/kultury	3,85	392	1,041	4
Empatia, wrażliwość na to, co odczuwają inni	3,84	390	1,069	4
Ogólne zainteresowanie kulturą	3,82	393	1,030	4
Umiejętność wyrażania siebie przez sztukę	3,80	384	1,155	4
Przewycięzenie nieśmiałości, trudności w kontaktach z innymi	3,77	397	1,149	4
Rozbudzenie potrzeby korzystania z kultury	3,73	388	1,085	4
Wiedza na temat własnego kraju lub miasta	3,42	381	1,251	4
Wiedza na temat przeszłości, historii	3,34	381	1,235	4

* Odpowiadający oceniali wskazane korzyści na skali od 1 (zdecydowanie nie) do 5 (zdecydowanie tak), mogli także odpowiedzieć „Nie wiem” (nie uwzględnione w powyższych obliczeniach).

Można odpowiedzi na to pytanie potraktować nie tylko jako wskazania na rodzaje umiejętności, które nabyły dzieci w trakcie zajęć z zakresu edukacji kulturalnej, ale również jako ekspresję wyobrażeń na temat tego, czym ona według rodziców jest, jakie przede wszystkim niesie ze sobą benefity. Jeżeli przyjrzymy się trzem zdolnościom znajdującym się na szczycie powyższego zestawienia, to dochodzimy do wniosku, iż edukacja kulturalna jest traktowana jako działanie dosyć rozmyte w swoich skutkach, rozdarte pomiędzy nauką technik artystycznych oraz miękkich kompetencji (takich, jak wyobraźnia czy umiejętność współpracy z innym). Jeżeli teraz spojrzymy na dół powyższej tabeli, to okaże się, iż badani mają wątpliwości, co do tego, czy edukacja kulturalna to działania pomocne w nauczaniu historii czy w upowszechnianiu wiedzy na temat małych i większych ojczyzn¹¹. Nie są też pewni, czy to medium zachęcające do korzystania z kultury.

¹⁰ Zob. Bourdieu P., *Dystynkcja: społeczna krytyka władzy sądowniczej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, 2005; Bernstein B., *Kody i ich odmiany, kształcenie i proces reprodukcji kulturalnej*, „Przegląd Socjologiczny / Sociological Review” nr 34/1, 1986, str. 7-40.

¹¹ Interesujące jest pewnie również to, iż na *Wiedzę na temat własnego kraju lub miasta* jako ważny efekt udziału własnych dzieci w działaniach edukacyjnych z większą pewnością wskazują osoby gorzej wykształcone ($r_s = -0,137$), co może potwierdzać fakt, iż poszukują one w tego rodzaju zajęciach konkretnych, namacalnych efektów, zaś wiedza (zwłaszcza faktograficzna) taki charakter niewątpliwie posiada. Z kolei, jeżeli chodzi o mniej namacalną umiejętność, a mianowicie *Umiejętność wyrażania siebie poprzez sztukę* to mamy do czynienia z zależnością odwrotną – im wyższe wykształcenie

Możemy więc powiedzieć, iż nieokreśloność edukacji kulturalnej, która sprawia, iż jest ona niezwykle pojemnym polem działań, otwartym na eksperyment i możliwym do zaaplikowania w każdym w zasadzie kontekście, a przez to niezwykle pożytecznym, sprawia również, iż tożsamość tego rodzaju praktyk jest niezwykle rozmyta, co stanowi niewątpliwie ich słabość. Może to bowiem pociągać za sobą skłonność do uczestnictwa w nich wyłącznie osób reprezentujących uprzywilejowane kategorie społeczne, bo to ich przedstawiciele – jako osoby najlepiej wykształcone – są przede wszystkim w stanie doceniać niematerialne, a często też bardzo nieoczywiste i zazwyczaj oddalone w czasie efekty uczestnictwa w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej. Warto też zauważyć, iż ponownie ważnym czynnikiem różnicującym jest w tym wypadku wykształcenie. To ono pozwala bardziej dostrzegać benefity płynące z udziału w interesującym nas typie zajęć – im wyższe wykształcenie, tym bardziej zdecydowana ocena tej korzyści uczestnictwa dzieci w działaniach edukacyjnych ($H = 7,041$; $p < 0,05$). Średnia ranga wynosi odpowiednio: 142,50 (wykształcenie niższe), 189,96 (średnie), 197,86 (wyższe)¹².

Oznacza to, iż jednym z ważniejszych wyzwań, przed którym stoi Program, jest – z jednej strony – przetłumaczenie idei edukacji kulturalnej na język, który jest bardziej neutralny, mniej czuły na społeczne zróżnicowania wynikające przede wszystkim z wykształcenia, z drugiej zaś – znalezienie skutecznego sposobu mówienia o korzyściach, jakie niesie ze sobą uczestnictwo w różnych formach aktywności związanych z edukacją kulturalną. Coś, co bowiem dla pewnych kategorii społecznych jest samo przez się zrozumiałe, nie wymagające tłumaczenia, dla innych jest trudną do uchwycenia praktyką, która z tego powodu może jawić się jako zbyteczna.

Źródła informacji o zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej realizowanych w Łodzi

Badanych zapytaliśmy również, skąd dowiedzieli się o zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, w których uczestniczyły ich dzieci. Poniższa tabela pokazuje rozkład odpowiedzi na to pytanie

Tabela 10. Źródła informacji o działaniach edukacyjnych dla dzieci (pytanie wielokrotne)

	N	Procent	Procent obserwacji
Ze szkoły, do której uczęszcza(ją) dziecko (dzieci)	271	30,3%	61,2%
Samodzielnie znalazłem(am) tego rodzaju informacje	176	19,7%	39,7%
Z informacji, na które natknąłem/natknęłam się w mediach (radio, prasa, internet)	148	16,5%	33,4%
Od innych rodziców, z którymi jestem zaprzyjaźniony(na)	147	16,4%	33,2%
W trakcie pobytu w instytucji kultury	81	9,1%	18,3%
O zaprzyjaźnionego(nej) animatora(ki) lub edukatora(ki) prowadzących tego rodzaju zajęcia	43	4,8%	9,7%
Niestety, nie pamiętam	16	1,8%	3,6%
W inny sposób	13	1,5%	2,9%
Ogółem (wskazań)	895	100%	202%

* Procent obserwacji oznacza odsetek respondentów wskazujących na dane źródło informacji, dana ta nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać na więcej, niż jedno źródło (N=443).

posiada rodzic, tym częściej wskazuje na ten właśnie benefit zajęć z zakresu edukacji kulturalnej. ($H = 7,041$; $p < 0,05$). Średnia ranga wynosi odpowiednio: 142,50 (wykształcenie niższe), 189,96 (średnie), 197,86 (wyższe).

¹² Im wyższa ranga, tym wyższa średnia odpowiedzi w badanych podzbiorach.

Również w tym wypadku to szkoła okazuje się być kluczowym dla rozwoju edukacji kulturalnej ogniwem – to tu bowiem ponad 60% respondentów dowiaduje się o zajęciach tego rodzaju. Na drugim miejscu znajduje się samodzielne poszukiwanie informacji o tego rodzaju ofercie, a na trzecim reklama w mediach, a zaraz za nią, pod względem znaczenia dla wiedzy o działaniach, znajduje się „reklama szeptana”, czyli informacje uzyskiwane od innych, podobnych osób – w tym wypadku od innych, zaprzyjaźnionych rodziców. Rzadziej informacje o tego rodzaju zajęciach rodzic uzyskuje, będąc w instytucji kultury – być może więc te z nich, które posiadają w swojej ofercie propozycje z zakresu edukacji kulturalnej, powinny mocniej wykorzystywać obecność rodziców w ich siedzibie, by o takich zajęciach informować. Najrzadziej wspominanym źródłem informacji są zaprzyjaźnione osoby zajmujące się edukacją kulturalną, co nieco przełamuje niechętny temu środowisku stereotyp, zgodnie z którym w zajęciach przez nie organizowanych uczestniczą głównie ich własne dzieci i dzieci ich znajomych.

Warto też zauważyć, iż grupa rodziców jest zróżnicowana jak całe społeczeństwo, zaś cechy społeczno-demograficzne pociągają różne strategie poszukiwania informacji na temat oferty zajęć, w których mogłyby uczestniczyć dzieci i młodzież. Bardzo dobrze pokazuje to poniższa tabela, z której wynika, iż samodzielnie tego rodzaju informacji poszukuje tylko ¼ rodziców z niższym wykształceniem i prawie połowa spośród tych, którzy legitymują się wykształceniem wyższym.

Tabela 3. Wskazania na odpowiedź „Samodzielnie znalazłem(am) tego rodzaju informacje” a wykształcenie rodziców

	Niższe (podstawowe, gimnazjalne, zawodowe)	Średnie (technikum, liceum, pomaturalne)	Wyższe (półwyższe, licencjat, wyższe, stopień lub tytuł naukowy)
Nie zaznaczono	73,5%	77,1%	52,8%
Zaznaczono	26,5%	22,9%	47,2%
Liczebność ogółem	34	109	299
Procent ogółem	100%	100%	100%

* (chi-kwadrat [2, N=442] = 22,246, p<0,001). Wartość współczynnika kontyngencji C=0,219.

Podstawowy wniosek, jaki wyłania się z analizy informacji uzyskanych na pytanie o źródła, z jakich rodzice i prawni opiekunowie dzieci oraz młodzieży czerpią informacje na temat zajęć z zakresu edukacji kulturalnej, jest taki, że kluczowa w ich dystrybucji jest szkoła i o jej zaangażowanie w rozwijanie Programu należy szczególnie mocno zabiegać. Po drugie, systemy informowania o działaniach podejmowanych w ramach Programu powinny brać pod uwagę zróżnicowanie rodziców i przyjmować bardzo różnorodne formy.

Nieuczestnictwo dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej oraz jego powody (według rodziców)

Znaczna część badanych (bo aż 43% wszystkich badanych) wskazała, iż ich dzieci nie uczestniczyły w jakichkolwiek zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej realizowanych w Łodzi. Zapytaliśmy te osoby o powody absencji ich potomstwa w tego rodzaju aktywnościach. Poniższa tabela pokazuje rozkład odpowiedzi na to pytanie.

Tabela 4. Rozkład wskazań na przyczyny braku udziału dziecka w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej (pytanie wielokrotne)

	N	Procent wskazań	Procent obserwacji
Nie wiedzieli(a)m, że takie zajęcia się odbywają	167	33,8%	49,9%
Zajęcia te odbywają się zbyt daleko od naszego miejsca zamieszkania	58	11,7%	17,3%
Zajęcia te są odpłatne	53	10,7%	15,8%
Tematyka tego typu zajęć nie jest zgodna z zainteresowaniami mojego dziecka\moich dzieci	50	10,1%	14,9%
Uczestnictwo w tych zajęciach jest zbyt drogie	46	9,3%	13,7%
Na zajęcia tego typu nie uczęszczają koleżanki i koledzy mojego dziecka\moich dzieci	36	7,3%	10,7%
Moje dziecko\dzieci nie ma(ją) czasu na tego rodzaju zajęcia	22	4,5%	6,6%
Nie widzę powodów, by w nich uczestniczyło(y)	19	3,8%	5,7%
Zajęcia nie były dostosowane do potrzeb mojego dziecka\moich dzieci z niepełnosprawnościami	6	1,2%	1,8%
Od znajomych słyszał(a)m, że nie warto uczestniczyć w tych zajęciach	5	1,0%	1,5%
Miejsce zajęć nie było dostosowane do potrzeb mojego dziecka\moich dzieci z niepełnosprawnościami	3	0,6%	0,9%
Inne	29	5,9%	8,7%
Ogółem	494	100%	147,5%

* Procent obserwacji oznacza odsetek respondentów, którzy zaznaczyli daną odpowiedź, a także nie sumuje się do 100, ponieważ można była wskazać na więcej niż jeden typ zajęć.

Powyższe powody nieuczestnictwa dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej można podzielić na kilka grup. Po pierwsze, jest to niewiedza, iż tego rodzaju zajęcia się odbywają – wskazuje na nią niemal 50% badanych. To pewnie istotny powód, który powinien zostać zmniejszony w swojej skali, ale jednak nie przez wzmożenie intensywności informowania o edukacji kulturalnej (zbyt naczalność w tym względzie może bowiem przynieść zupełnie odwrotny od zamierzonego skutek), co raczej – jak wskazywaliśmy wyżej – przez silniejsze zaangażowanie w ten proces szkoły oraz przez większe zróżnicowanie formy, w jakiej przekazywane są tego rodzaju informacje. Drugi powód nieuczestnictwa można określić jako bariery (należą tu pieniądze – w postaci odpłatności zajęć lub zbyt wysokiej odpłatności za zajęcia; oddalenie miejsca, w którym odbywają się zajęcia, od miejsca zamieszkania; niedostosowanie miejsca zajęć do potrzeb osób z niepełnosprawnościami; brak czasu dziecka na tego rodzaju zajęcia; brak uczestnictwa w tych zajęciach rówieśników i znajomych dziecka itd.). Wskazania na tego rodzaju bariery nieuczestnictwa dzieci i młodzieży w zajęciach stanowią łącznie niemal 55% ogółu wskazań. Warto oczywiście dbać o eliminowanie tych barier, pamiętając jednocześnie, iż są one przeszkodami w korzystaniu z interesującej nas oferty tylko

w przypadku niektórych osób. Dla przykładu, poniższa tabela pokazuje, iż brak pieniędzy uniemożliwia udział dzieci w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej w stopniu znacznym tylko w przypadku najstabilniej zarabiających rodziców.

Tabela 5. Wskazania na odpowiedź „Uczestnictwo w tych zajęciach jest zbyt drogie” a dochód na osobę w gospodarstwie domowym

	Poniżej tysiąca złotych na osobę	1000-1999 zł/os.	2000-2999 zł/os.	3000-3999 zł/os.	4000 zł i więcej na os.	Wolę nie podawać
Nie	60%	84%	93,8%	94,4%	100%	92,4%
Tak	40%	16%	6,3%	5,6%	0%	7,6%
Liczebność ogółem	45	106	80	18	18	66
Procent ogółem	100%	100%	100%	100%	100%	100%

* (chi-kwadrat [5, N=333] = 36,276, p<0,001). Wartość współczynnika kontyngencji C=0,313.

Kolejna tabela wskazuje natomiast, iż przestrzeń, oddalenie od miejsc, w których odbywają się zajęcia, jest przeszkodą w uczestnictwie w nich nie tyle w przypadku wszystkich łódzkich dzielnic (gdzie na problem ten wskazuje się przede wszystkim na Bałutach, ale nie jest on już prawie zupełnie przeszkodą w przypadku osób zamieszkujących Polesie), co przede wszystkim osób, które osiedliły się pod Łodzią.

Tabela 6. Wskazania na odpowiedź „Zajęcia te odbywają się zbyt daleko od naszego miejsca zamieszkania” a dzielnica zamieszkania rodzica/opiekuna

	Bałuty	Śródmieście	Widzew	Polesie	Górna	Pod Łodzią	Nie jestem pewien
Nie	80,3%	85,3%	83,9%	94%	83,3%	56%	81,8%
Tak	19,7%	14,7%	16,1%	6,0%	16,7%	44%	18,2%
Liczebność ogółem	61	34	62	50	90	25	11
Procent ogółem	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

* (chi-kwadrat [6, N=333] = 17,314, p<0,05). Wartość współczynnika kontyngencji C=0,222.

Po trzecie, powodem, dla którego dziecko nie uczestniczy w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, jest brak powodów, dla których miałyby w nich uczestniczyć (w obrębie tej grupy znajdują się zarówno te odpowiedzi, w których rodzice nie dostrzegają takich powodów, jak i te, w których mowa o tym, że zajęcia te nie są zgodne z zainteresowaniami dziecka, niepodpasowane do jego potrzeb). Ten trzeci powód wymieniany jest najrzadziej – wskazuje na niego około 6% badanych.

Prawie 9% badanych wskazało na *Inne* (powody) nieuczestnictwa ich dzieci w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej dostępne w Łodzi. Poproszeni o określenie, co to były dokładnie za powody, pisali oni przede wszystkim o: braku chęci czy zainteresowania ze strony dziecka zajęciami tego rodzaju; o nieodpowiednich godzinach realizacji tego rodzaju zajęć kolidujących z rozkładem zajęć dziecka albo rodzica; złożonej logistyce organizacji dowozów na tego rodzaju zajęcia w przypadku posiadania kilkorga dzieci; sytuacji pandemii, która znacznie utrudniła uczestnictwo w tego rodzaju zajęciach. Pojedyncze osoby wskazywały na brak tego rodzaju zajęć w Łodzi.

Rozwijanie Programu zależy w dużej mierze od eliminacji barier utrudniających udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Jednocześnie nie można tego robić w sposób mechaniczny, ale taki,

których uwzględnia zróżnicowanie dzieci i młodzieży, ich specyficzną sytuację egzystencjalną oraz warunki, w których one wyrastają. Z tego powodu zasadne wydaje się tworzenie funduszu, pozwalającego na uczestnictwo w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży z najmniej zamożnych rodzin, ale też tworzenie przez łódzkie instytucje kultury takiej oferty zajęć, która jest w stanie (w sensie dosłownym) trafić na przedmieścia Łodzi tam, gdzie nie funkcjonują jakiegokolwiek placówki kulturalne i gdzie mieszkają dzieci, które nie mają szans na dojeżdżanie do miasta, by brać udział w dodatkowych formach aktywności.

Co mogłoby zachęcić dzieci i młodzież zamieszkałą w Łodzi i okolicach do uczestnictwa w zajęciach z edukacji kulturalnej?

Jednym z ostatnich pytań, które zadaliśmy w trakcie badań prowadzonych wśród rodziców oraz prawnych opiekunów dzieci oraz młodzieży było to dotyczące czynników mogących skłonić te ostatnie do uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Badanym przedstawiono listę takich czynników z prośbą o określenie na skali od 1 do 5 stopnia, w jakim traktują je jako skuteczną zachętę do udziału w interesujących nas tu zajęciach. Poniższa tabela prezentuje efekty analizy odpowiedzi na to pytanie.

Tabela 7. „Proszę spróbować odpowiedzieć, co mogłoby zachęcić dzieci i młodzież zamieszkałą w Łodzi i okolicach do uczestnictwa w zajęciach z edukacji kulturalnej?” Porównanie średnich z odpowiedzi

	Średnia	N	Odchylenie standardowe	Mediana
Możliwość rozwijania własnych zainteresowań	4,34	734	0,824	5
Dobra atmosfera zajęć	4,33	728	0,824	5
Możliwość wspólnej pracy i zabawy z rówieśnikami	4,18	732	0,860	4
Uczenie się nowych umiejętności, których nie można rozwijać w szkole	4,15	728	0,883	4
Widoczne, namacalne efekty tego rodzaju zajęć (np. wystawa, koncert, pokaz)	4,11	723	0,960	4
Zawijazywanie nowych przyjaźni	4,07	717	0,935	4
Możliwość oderwania się od codzienności	4,06	719	0,943	4
Możliwość robienia czegoś sensownego poza szkołą	4,06	726	0,972	4

* Odpowiadający oceniali wskazane zalety na skali od 1 (bardzo słaba zachęta) do 5 (bardzo mocna zachęta), mogli także odpowiedzieć „Nie wiem/trudno powiedzieć” (nie uwzględnione w powyższych obliczeniach).

Jak można dostrzec, w zasadzie wszystkie czynniki traktowane są jako potencjalnie skuteczne narzędzia zachęcani dzieci i młodzieży do udziału w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Jednocześnie jednak szczególnie wysoko oceniano w tej roli to, czy zajęcia tego rodzaju pozostają w korespondencji z pasjami i zainteresowaniami ich potencjalnych uczestników, czy pozwalają one im je rozwijać. Szczególnie ważna jest też dobra atmosfera zajęć, a więc ich przyjazność, to, że osoby biorące w nich udział dobrze się w ich czasie czują. Bardzo podobne wartości, jeżeli chodzi o skuteczność w roli zachęty, uzyskały: *możliwość wspólnej pracy i zabawy z rówieśnikami*; *uczenie się nowych umiejętności, których nie można rozwijać w szkole* oraz *widoczne, namacalne efekty tego rodzaju zajęć (np. wystawa, koncert, pokaz)*. Wskazują one na dwa cenione motywy udziału w tego rodzaju zajęciach – z jednej strony, możliwość bycia wśród innych, tworzenie czegoś, co staje się pretekstem do spotkania, zacieśniania więzi (jak koncert czy wystawa), z drugiej zaś, nabywanie

takich umiejętności, których nie daje szkoła, co oznacza postrzeganie w edukacji kulturalnej rodzaju uzupełnienia tej szkolnej. Tabela ta pokazuje, że jako nieco mniej skuteczne (ale przecież wciąż traktowane w taki sposób) oceniane są te zachęty, które powiązane są z czasem wolnym (*zawijazywanie nowych przyjaźni; możliwość oderwania się od codzienności, możliwość robienia czegoś sensownego poza szkołą*), co być może wynika z tego, że dzieci i młodzież nie dysponują takim rodzajem czasu, który wymagałby jakiegoś specjalnego zagospodarowywania, ani też pomocy w nawiązywaniu znajomości z rówieśnikami.

Badania wśród osób uczęszczających do łódzkich szkół podstawowych oraz średnich

W tej części raportu prezentujemy wyniki analiz informacji pozyskanych podczas badań prowadzonych wśród osób uczęszczających do placówek oświatowych w Łodzi.

Co dzieci i młodzież robią po lekcjach?

Kwestionariusz otwierało pytanie skierowane do wypełniających je dzieci i młodzież, za pośrednictwem którego chcieliśmy się dowiedzieć, co robią po lekcjach. Pytanie miało charakter otwarty, zaś odpowiedzi badanych pogrupowano w 18 kategorii. Częstości występowania odpowiedzi zaliczonych do poszczególnych kategorii prezentuje wskazuje tabela zamieszczona poniżej.

Tabela 16. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Co robisz po lekcjach?”

	Liczba wskazań	Procent wskazań	Procent obserwacji
Robię lekcje, uczę się, odrabiam prace domowe, chodzę na korepetycje	245	29,6%	53,1%
Gram (na telefonie, konsoli, komputerze, ze znajomymi, w karty, gry planszowe itd.)	97	11,7%	21%
Spotykam się ze znajomymi, gadam ze znajomymi, wychodzę ze znajomymi, spędzam czas z przyjaciółmi	67	8,1%	14,5%
Trenuję, idę na trening, na basen, biegam z tatą, jeżdżę na rowerze itd.	67	8,1%	14,5%
Oglądam (Internetu, filmy, anime, telewizję, seriale, tik-toki, youtuberów, filmy paradokumentalne itd.)	50	6%	10,8%
Idę na podwórko, na dwór, na spacer, wychodzę	38	4,6%	8,2%
Śpię	34	4,1%	7,4%
Czytam książki, komiksy, mangi	32	3,9%	6,9%
Odpoczywam	31	3,7%	6,7%
Tworzę (rysuję, maluję, piszę, śpiewam, gram, programuję, nagrywam filmy)	31	3,7%	6,7%
Bawię się z bratem, siostrą, rodzeństwem, z psem, ze zwierzętami, klockami itd.)	26	3,1%	5,6%
Zajęcia dodatkowe (po lekcjach, dodatkowy angielski, matematyka)	26	3,1%	5,6%
Pomagam w domu (sprzątam, robię zakupy, pomagam mamie, wyprowadzam psa)	19	2,3%	4,1%
Słucham muzyki	16	1,9%	3,5%
Jestem w domu, siedzę w domu	14	1,7%	3%
Uczę się tworzyć (chodzę na lekcje muzyki, tańca, kursy itd.)	6	0,7%	1,3%
Wolontariat, organizuję zbiórki, pomagam w schronisku, stajni	4	0,5%	0,9%
Inne	15	1,8%	3,3%
Brak odpowiedzi	10	1,2%	2,2%
Ogółem (wskazań)	828	100%	179,6%

*Procent obserwacji oznacza odsetek respondentów, w których wypowiedziach odnaleziono wskazane kategorie, a także nie sumuje się do 100, ponieważ jednej wypowiedzi przypisać można było więcej, niż jeden kod (N= 464).

Co wynika z danych zmieszczonych w tej tabeli? Po pierwsze, iż szkoła trwa nadal w domu. Jak twierdzi ponad 53% badanych – po lekcjach odrabiają oni lekcje, uczą się, przygotowują, biorą korepetycje itd. Być może na centralności tego typu odpowiedzi zaważył kontekst prowadzenia badań (szkoła, bycia uczniem i uczennicą) albo uciążliwy charakter tego rodzaju obowiązków. Wskazując, iż po lekcjach robią lekcje, dzieci i młodzież sygnalizowało, co jest dla nich ciężarem. To

oczywiście dosyć niepokojąca informacja, którą podkreślają równie i takie odpowiedzi, które wskazują, iż dzieci po powrocie ze szkoły do domu odrabiają lekcje, a następnie idą spać, bo są zbyt zmęczone, by robić coś innego albo zwyczajnie na nic innego nie starcza im czasu.

Po drugie, ogromną rolę w zagospodarowywaniu czasu wolnego odgrywa kultura medialna, bardzo duży odsetek dzieci i młodzieży (ponad 30%) po lekcjach gra i ogląda, korzysta z sieci. Można więc wskazać, iż cechą charakterystyczną świata dzieci oraz młodzieży jest bardzo intensywne doświadczenie korzystania z kultury głęboko zapośredniczonej oraz dostępnej przede wszystkim jako usługa dostępna na ekranie urządzenia mobilnego. Warto ten fakt mieć na uwadze, planując różne formy zajęć z zakresu edukacji kulturalnej. Powinny one albo mocno wpisywać się w ten specyficzny sposób korzystania z kultury przez ludzi młodych, albo przeciwnie – oferować im atrakcyjną przez swoją odmienność alternatywę wobec niego. W każdym wypadku – powinny być go świadome.

Po trzecie, 14% wskazań dotyczyło spędzania czasu na podwórku i poświęcania go na utrzymywanie relacji rówieśniczych, na rozmowy i wszelkie formy kontaktu ze znajomymi oraz przyjaciółmi. Z jednej strony, przełamuje to stereotyp dziecka – zombie wpatzonego w ekran, będący dlań rzeczywistością podstawową. Z drugiej zaś, każe się zastanowić nad tym, czy fakt, iż niecała ¼ badanych deklaruje, że po lekcjach spędza czas ze znajomymi, jest to dużo czy mało. Jak się wydaje, odsetek ten powinien zostać jednak zinterpretowany jako niepokojący i wskazujący, iż rację ma Turkle, która dowodzi, iż jesteśmy dziś samotni razem, w stałym kontakcie z innymi za pośrednictwem sieci, ale samotni¹³.

Po czwarte w końcu – co niezwykle cieszy, 12% wskazań dotyczyło tworzenia i trenowania po lekcjach. Tę pierwszą aktywność zadeklarowało 6,7%, a drugą 14,5% osób wypełniających ankietę. Dosyć interesujące jest przy tym, iż zaledwie 1,3% osób wypełniających kwestionariusz wskazuje, iż uczy się tworzyć – a więc doskonalili swoje umiejętności kreowania w ramach kursów oraz pracowni.

Przyjrzyjmy się teraz tabeli prezentującej to, w jaki sposób poziom kształcenia, na jakim znajduje się osoba badana różnicuje to, co robi ona po lekcjach.

Tabela 8. „Co robisz po lekcjach?” Rozkład odpowiedzi ze względu na szkołę, do której uczęszczają ankietowani

	Szkoła podstawowa	Szkoła ponadpodstawowa
Robię lekcje, uczę się, odrabiam prace domowe, chodzę na korepetycje	54,2%	55,6%
Trenuję, idę na trening, na basen, biegam z tatą, jeżdżę na rowerze itd.	9,6%	26,3%
Spotykam się ze znajomymi, gadam ze znajomymi, wychodzę ze znajomymi, spędzam czas z przyjaciółmi	14,1%	16,5%
Odпочyiwam	2,9%	15,8%
Śpię	4,5%	15%
Oglądam (Internet, filmy, anime, telewizję, seriale, tik-toki, youtuberów, filmy paradokumentalne itd.)	12,2%	8,3%
Gram (na telefonie, konsoli, komputerze, ze znajomymi, w karty, gry planszowe itd.)	27,2%	6,8%
Idę na podwórko, na dwór, na spacer, wychodzę	8,7%	5,3%
Czytam książki, komiksy, mangi	7,4%	5,3%
Słucham muzyki	2,9%	5,3%

¹³ Zob. Turkle S., *Samotni razem: Dlaczego oczekujemy więcej od zdobyczy techniki, a mniej od siebie nawzajem*, Kraków 2013.

Pomagam w domu (sprzątam, robię zakupy, pomagam мамie, wyprowadzam psa)	4,2%	4,5%
Zajęcia dodatkowe (po lekcjach, dodatkowy angielski, matematyka)	6,7%	3%
Uczę się tworzyć (chodzę na lekcje muzyki, tańca, kursy itd.)	1,3%	1,5%
Tworzę (rysuję, maluję, piszę, śpiewam, gram, programuję, nagrywam filmy)	9,6%	0,8%
Bawię się z bratem, siostrą, rodzeństwem, z psem, ze zwierzętami, klockami itd.)	8,0%	0%
Jestem w domu, siedzę w domu	4,5%	0%
Wolontariat, organizuję zbiórki, pomagam w schronisku, stajni	1,3%	0%
Inne	2,2%	5,3%
Brak odpowiedzi	0,6%	3,8%
Liczba respondentów	312	133

* Procent obserwacji oznacza odsetek respondentów, w których wypowiedziach odnaleziono wskazane kategorie, a także nie sumuje się do 100, ponieważ jednej wypowiedzi przypisać można było więcej niż jeden kod. Ponadto, w obliczeniach pominięto osoby, które wskazują, że chodzą do innego typu szkół.

Wśród interesujących różnic widocznych w powyższej tabeli warto wskazać, iż osoby chodzące do szkół ponadpodstawowych dużo częściej wskazywały, iż po lekcjach odpoczywają (twierdzi tak prawie 16% badanych), niż miało to miejsce w przypadku osób uczęszczających do szkoły podstawowej (tu tego rodzaju odpowiedzi udzieliło niecałe 3% respondentów). Warto odnotować sporą różnicę w rozkładzie odpowiedzi w przypadku wskazania na spanie jako podstawową czynność praktykowaną po lekcjach. Z badań wynika, iż jest ona dużo powszechniejsza wśród młodzieży (wskazuje na nią 15% respondentów ze szkół średnich) niż wśród dzieci (jej praktykowanie deklaruje 4,5% badanych ze szkół podstawowych). Oba rodzaje różnic wskazują, iż wraz z kolejnymi etapami edukacji zwiększają się wymagania, a co za tym idzie zaabsorbowanie szkołą jako głównym zacięciem. To z kolei powoduje, iż edukacja kulturalna, rozumiana jako coś, co realizowane jest poza szkołą, staje się coraz mniej prawdopodobna, im starsze są dzieci. Oznacza to również, iż w przypadku młodzieży istnieją małe szanse na realizację tego rodzaju przedsięwzięć poza szkołą i po lekcjach. Dlatego też optymalne wydaje się być czynienie edukacji kulturalnej narzędziem edukacji formalnej, wplatanie jej w procesy nauczania realizowane w szkole.

Bardzo dużą odrębność zanotowano też w przypadku wskazania na granie jako czynność podejmowaną po lekcjach – uczyniło tak aż 27,2% osób chodzących do szkół podstawowych i zaledwie 6,8% uczęszczających do ponadpodstawowych. Oznacza to, iż praktyka tego rodzaju jest bardziej integralnym elementem kultury młodszych dzieci niż młodzieży. Nie oznacza to oczywiście, iż przedstawiciele i przedstawicielki tej ostatniej nie grają, ale raczej, iż czynią to rzadziej i mniej intensywnie, niż młodsze osoby.

Duże różnice istnieją również w przypadku tworzenia (wskazania na tę aktywność zidentyfikowano w wypowiedziach 9,6% badanych ze szkół podstawowych i tylko 0,8% ze szkół ponadpodstawowych, a także w przypadku trenowania (praktykuje je 9,6% osób z podstawówek i aż 26,3% z liceów oraz techników). Trochę tak, jakby potrzebę ekspresji wypierała potrzeba utrzymywania ciała w dobrej kondycji.

Wśród innych interesujących związków uchwyconych w trakcie badań warto zwrócić uwagę na dosyć dużą różnicę pomiędzy kobietami a mężczyznami w przypadku grania jako podstawowej czynności realizowanej po lekcjach. Jej praktykowanie deklaruje 8,4% dziewcząt oraz 32,3% chłopców. Być może decydującą rolę odgrywa tu rywalizacyjny charakter gier, a także ich stereotypowe powiązanie z męskim światem ze względu na technologiczne zapośredniczenie. Odwrotną zależność pomiędzy

ptnią, a tym, co praktykowane po lekcjach, choć już nie tak silną jak w przypadku grania, obserwujemy w odniesieniu do oglądania. Przeważają tu dziewczęta – ich 14,3% wymieniło oglądanie jako czynność realizowaną po lekcjach, zaś wśród chłopców wskazało ją 5,5% badanych. To dziewczęta też są bardziej towarzyskie i mocniej zanurzone w rówieśniczych kontaktach. 17,6% respondentek wskazało na spotkanie się ze znajomymi jako ważną czynność realizowaną po lekcjach, przy 10,4% badanych, którzy wymienili tę praktykę. To dziewczęta też częściej tworzą od chłopców (na tworzenie wskazało 9,2% respondentek oraz 4,9% respondentów), z kolei ci drudzy częściej trenują (o tego rodzaju aktywności wspominało 13,9% dziewcząt i 18,3% chłopców biorących udział w badaniach). Na zakończenie warto też wskazać, iż to badane częściej niż badani wskazują na spanie jako podstawową aktywność realizowaną po lekcjach (uczyniło tak 10,9% respondentek oraz 1,8% respondentów). Jak można dostrzec, płeć jest ważnym czynnikiem różnicującym uczestnictwo w kulturze oraz w różnych formach edukacji kulturalnej. Wyzwaniem zdaje się nie tylko przełamanie stereotypowej niechęci chłopców wobec niej, ale też ograniczenie pasywnego, sprowadzającego się do oglądania, korzystania z kultury wśród dziewcząt.

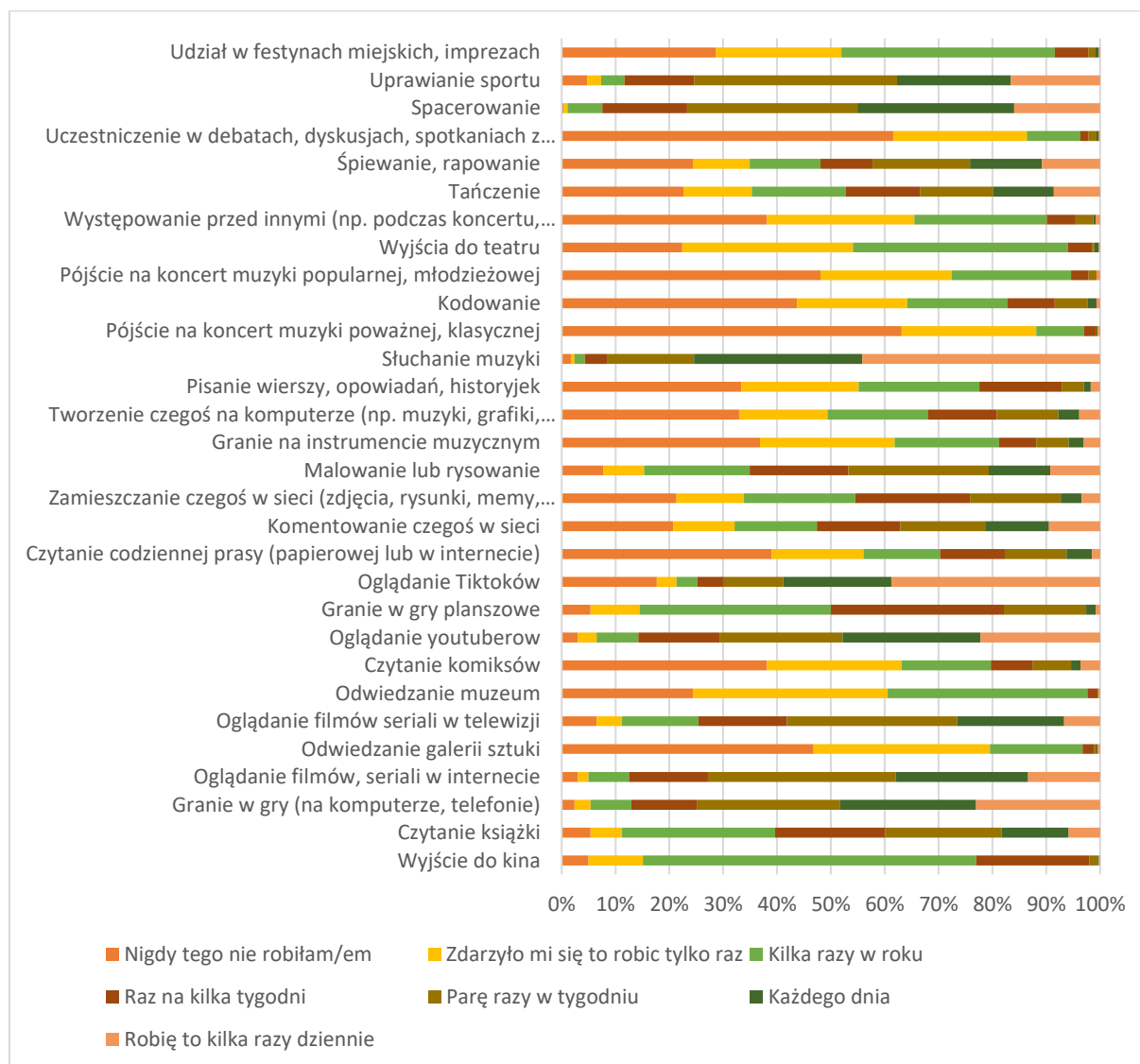
Druga ważna obserwacja dotyczy roli wykształcenia rodziców – różnicuje ono to, co dzieci robią po lekcjach, ale w sposób momentami zaskakujący. Nie ma ono większego znaczenia w przypadku odrabiania lekcji, odpoczywania, wychodzenia na podwórko, pomagania w domu, czytania czy też spania jako czynności wskazywanych jako zajęcia realizowane po lekcjach. Mam zaś różnicującą moc w przypadku trenowania, spotkań ze znajomymi czy oglądania (aktywności te częściej wymieniały dzieci, których rodzice nie ukończyli szkoły wyższej). Ma też taki charakter w przypadku uczęszczania na zajęcia dodatkowe, uczenia się tworzenia, zabaw z rodzeństwem, grania (gdzie przeważają dzieci i młodzież posiadające rodziców w wyższym wykształceniu). Różnice te nie są oczywiste i wykraczają poza stereotypy określające, jak działa wyższe wykształcenie rodziców na praktyki kulturalne dzieci, ale warto te zróżnicowania brać pod uwagę, planując projekty w ramach Programu.

Po trzecie, ważną zmienną różnicującą okazał się wiek badanej osoby. Wprowadziliśmy tu podział na cztery kategorie wiekowe (1) 10-12 lat; (2) 13-15 lat; (3) 16-18 lat oraz (4) powyżej 19 lat. Analiza odpowiedzi pozwala dostrzec, iż najbardziej obowiązkami szkolnymi jest obciążona grupa (2) – ponad 60% spośród osób do niej należącej wskazuje, iż po lekcjach zajmuje się przede wszystkim lekcjami, chodzi na korepetycje i zajęcia dodatkowe związane ze szkołą. Z kolei tworzenie jest obecne w grupach (1) i (2), ale nie ma deklaracji na jego temat w grupach (3) oraz (4). Inaczej jest z kolei z trenowaniem, które w grupie (3) praktykowane jest trzykrotnie częściej niż w przypadku każdej z pozostałych grup wiekowych [w grupie (3) jego praktykowanie deklaruje prawie 30% osób]. Warto też zauważyć, że oglądanie jest dwukrotnie częściej praktykowane w grupie (1) niż w grupach (2) i (4), co oznacza, iż oglądanie, przeglądanie sieci jest praktyką, której intensywność maleje wraz z wiekiem. Te różnice wiekowe jako czynniki określające aktywności podejmowane po lekcjach, należy traktować jako rezultat fazy rozwojowej, w której znajduje się dziecko, ale też jako ważną wskazówkę dotyczącą osobności kultur, w których uczestniczą poszczególne kategorie wiekowe dzieci oraz młodzieży.

W jaki sposób dzieci i młodzież uczestniczą w kulturze?

W trakcie badań próbowaliśmy też ustalić, czy i w jaki sposób młodzi ludzie uczestniczą w kulturze. Poprosiliśmy więc ich o określenie, czy w ostatnim roku zdarzyło się im brać udział w różnych formach kulturowej partycypacji, a także, jak często miało to miejsce. Rozkład odpowiedzi udzielonych na to pytanie demonstruje wykres zamieszczony poniżej.

Wykres 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jak często w ostatnim roku zdarzyło Ci się robić następujące rzeczy?”

* N = 464

Jak można dostrzec na wykresie – młodzi ludzie (podobnie zresztą, jak reszta społeczeństwa) bardzo rzadko, albo wcale, uczestniczą w tym, co można za Bourdieu określić mianem kultury prawomocnej: 22% nie było w ostatnim roku w teatrze, 47% badanych nie było w ostatnim roku w galerii sztuki, a 24% w muzeum. Ponad 63% nie uczestniczyło w ostatnim roku w koncercie muzyki klasycznej. 40% ani razu w ostatnim roku nie czytało też codziennej prasy.

Nieco większą popularnością cieszy się inna praktyka kojarzona z kulturą prawomocną, a więc czytanie książek – regularne czytanie (a więc przynajmniej raz w tygodniu) deklaruje ponad 40% badanych osób. Oczywiście w tym wypadku niekoniecznie musi chodzić o dobrowolną formę

kulturowej partycypacji – dużo bardziej prawdopodobne jest to, iż chodzi o czytanie podręczników i lektur szkolnych. Martwić powinno to, iż prawie 6% badanych wskazuje, iż w ostatnim roku ani razu nie czytało książki, a drugie tyle wskazuje, iż w minionym roku zdarzyło się im to tylko raz.

Jednocześnie, co musi szczególnie cieszyć – istnieje spora grupa osób, które tworzą i to regularnie (a więc przynajmniej raz w tygodniu): ponad 42% badanych deklaruje, iż śpiewa lub rapuje, ponad 30%, iż tańczy, prawie 40%, iż często maluje i rysuje, około 13%, iż gra na instrumentach muzycznych, 20%, iż coś tworzy na komputerze, 7%, iż pisze wiersze albo opowiadania, a 10% wskazuje, iż regularnie koduje. Oznacza to, iż młodzi ludzie są silnie zanurzeni w kulturze, ale jest to ich własna kultura, taka, którą mają możliwość współtworzyć, twórczo się przy tym samorealizując. Tak należy też czytać to bardzo silne uczestnictwo w kulturze medialnej – słuchanie muzyki, granie, oglądanie youtuberów znajduje się na samym szczycie aktywności kulturalnych i jest realizowane kilka razy dziennie.

Jeżeli chodzi z kolei o zmienne społeczne demograficzne, to istotną wśród nich okazał się wiek – badania wyraźnie pokazują, że z im starszymi dziećmi mamy do czynienia, tym częściej deklarowania przez nie realizacji większości form uczestnictwa w kulturze staje się coraz mniejsza. Szczególnie widoczny jest zaś ten związek w przypadku: czytania książek i komiksów; grania w gry (na komputerze, telefonie, ale też w te planszowe); oglądania filmów i seriali w internecie lub telewizji; odwiedzania galerii sztuki. Wyjątkami od tej reguły są takie praktyki, jak słuchanie muzyki, czytanie prasy (papierowej lub w internecie), oglądania tik-toków (ale już nie youtuberów). Podobne zależności, jak w przypadku wieku, uzyskujemy również, gdy weźmiemy pod uwagę rodzaj szkoły, do której uczęszcza jednostka – te będące uczniami i uczennicami szkół podstawowych są aktywniejsze od tych, które uczęszczają do szkół średnich.

Oznacza to dwie rzeczy – z jednej strony kurczenie się liczby praktyk kulturalnych, w których jednostka bierze udział, wraz z jej dorastaniem. Z drugiej zaś, na dużą intensywność uczestnictwa w kulturze uczniów szkół podstawowych – to te szkoły programują w dużej mierze ich zachowania kulturalne oraz na dużo mniejszą liczbę osób chodzących do szkół ponadpodstawowych. Ta druga prawidłowość zdaje się wynikać ze zdefiniowania szkoły elementarnej jako miejsca intensywnego, ogólnego rozwoju, którego ważnym aspektem jest kultura, zaś szkoły średniej jako miejsca dostarczającego wiedzy wyspecjalizowanej i przygotowującego głównie do ról zawodowych oraz egzaminu dojrzałości. Efektem jest silny deficyt zajęć z zakresu edukacji kulturalnej na poziomie szkoły średniej. To ważne wyzwanie dla Programu, zaś jego identyfikacja przesuwania nieco uwagę na szkoły średnie jako istotne miejsce jego oddziaływania.

Ważną zmienną różnicującą również w tym wypadku okazała się płeć. Z badań wynika, iż chłopcy częściej grają w gry komputerowe, oglądają filmy w sieci, youtuberów, tworzą coś na komputerze, kodują oraz chodzą na koncerty. Dziewczęta częściej zaś oglądają tik-toki, zamieszczają coś w sieci, rysują oraz malują, piszą wiersze i opowiadania. W przypadku pozostałych praktyk, o które pytaliśmy, to upłciowienia było mniej widoczne, ale tych kilka jego form, które wyraźnie mają taki charakter, silnie powiązanych jest ze stereotypowymi wyobrażeniami na temat typowych (a przez to traktowanych jako odpowiednie) dla chłopców i dziewcząt form kulturowej partycypacji. Warto pewnie w ramach Programu tego typu stereotypy podważać.

Czy i jak dzieci i młodzież uczestniczą w różnych formach edukacji kulturalnej

Trochę wbrew temu, co twierdzili rodzice (spośród których ponad 40% twierdziło, iż ich dzieci nie uczestniczyły nigdy w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej), prawie 80% dzieci deklaruje, iż brała udział w jakiś formach tego rodzaju aktywności. Poniższa prezentuje szczegółowe rozkłady odpowiedzi w tym względzie:

Tabela 9. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Zaznacz wszystkie rzeczy, w których brałaś\brałeś udział w ostatnim roku”

	Liczba wskazań	Procent wskazań	Procent obserwacji
Wyjście do instytucji kultury (kina, teatry, muzea, galerie) organizowane dla klasy przez nauczyciela (lub szkołę)	246	27,1%	53,0%
Zajęcia dodatkowe organizowane przez szkołę, do której uczęszczasz	217	23,9%	46,8%
Kursy (np. grania na instrumentach, rysowania, tańca organizowane przez dom kultury, świetlice, pracownie)	106	11,7%	22,8%
Jednorazowe spotkanie, atrakcja czy warsztaty organizowane przez dom kultury, świetlicę, bibliotekę, muzeum, galerię sztuki	82	9,0%	17,7%
Koło lub zespół artystyczny działający w szkole	60	6,6%	12,9%
Spotkanie z artystą lub dyskusja w domu kultury, świetlicy, bibliotece, muzeum, galerii sztuki	38	4,2%	8,2%
Koło lub zespół artystyczny działający w domu kultury, świetlicy, muzeum, galerii sztuki	32	3,5%	6,9%
Inne formy zajęć związanych z kulturą lub sztuką	27	3,0%	5,8%
Nie robiłam\robiłem żadnych z tych rzeczy	99	10,9%	21,3%
Ogółem	907	100,0%	195,5%

* Procent obserwacji oznacza odsetek respondentów, którzy zaznaczyli daną odpowiedź, a także nie sumuje się do 100, ponieważ wskazać można było na więcej, niż jedną odpowiedź (N=464).

Jak wynika z powyższej tabeli, na dwu pierwszych miejscach znajdują się: „Wyjście do instytucji kultury (kina, teatry, muzea, galerie) organizowane dla klasy przez nauczyciela (lub szkołę)” (udział w tej formie aktywności deklaruje 53% badanych) oraz „Zajęcia dodatkowe organizowane przez szkołę, do której uczęszczasz” (udział w tej formie zajęć deklaruje prawie 47% osób uczestniczących w badaniach). W obu wypadkach chodzi więc o takie rodzaje edukacji kulturalnej, których organizatorem jest szkoła. Wniosek, jaki się nasuwa, to wskazanie, iż to ona, a nie instytucje kultury są inicjatorem oraz organizatorem tego rodzaju aktywności, choć oczywiście zwłaszcza „wyjścia” są możliwe, bo istnieją możliwości stwarzane przez instytucje kultury. To pokazuje, z jednej strony, iż szkoła jest podmiotem niezbędnym w rozwijaniu edukacji kulturalnej oraz, z drugiej strony, iż ona sama jest możliwa dzięki ścisłej współpracy pomiędzy sferą oświaty i kultury.

Po drugie, warto odnotować, iż wśród wskazywanych przez dzieci oraz młodzież form edukacji kulturalnej, w których brały one udział stosunkowo często, pojawiają się te mające charakter stały. Uczestnictwo w kursach oraz kołach deklaruje odpowiednio 22,8% oraz 12,9% badanych osób. Powinno to cieszyć, bo oznacza, iż spory odsetek uczniów i uczennic łódzkich szkół w systematyczny sposób bierze udział w zorganizowanych rodzajach edukacji kulturalnej. Nie styka się z nią więc tylko okazjonalnie, ale regularnie – ma więc możliwość rozwijania swoich umiejętności i pogłębienia wiedzy. Warto pewnie dbać o to, by tego rodzaju regularne aktywności nie przyjmowały tylko formy edukacji do sztuki, uczenia umiejętności artystycznych, posługiwania się narzędziami czy grania na instrumentach albo tańczenia czy aktorstwa. To oczywiście bardzo cenne i pożyteczne formy

aktywności. Ważne jest jednak również to, by dbać o to, aby taki charakter miały też inne rodzaje edukacji kulturalnej, inaczej bowiem będzie ona sprowadzać się do działań inicjujących, za którymi nie podąża możliwość rozwijania zainteresowań czy też pasji.

Kiedy weźmie się pod uwagę różnicującą rolę zmiennych społecznych demograficznych, to znaczący charakter dla udziału dziecka w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej ma płeć dziecka. Brak uczestnictwa w jakiegokolwiek ich formie deklaruje 18,8% respondentek oraz 26,7% respondentów. O ile też istnieje względna równowaga pomiędzy chłopcami i dziewczętami, jeżeli chodzi o udział w zajęciach organizowanych przez szkołę – to już w tych organizowanych przez inne podmioty rzadko uczestniczą chłopcy. Dla przykładu, udział w kołach czy zespołach artystycznych działających przy instytucjach kultury deklaruje 10,5% respondentek i tylko 1,2% respondentów, udział w kursach uczących umiejętności artystycznych deklaruje 26,4% uczennic i 13,3% uczniów. Jednym z wyzwań Programu jest przekonanie do edukacji kulturalnej chłopców, znalezienie odpowiadających ich potrzebom form i estetyk, sprawianie, by na tego rodzaju zajęciach częściej pojawiali się ich znajomi i przyjaciele.

Duże znaczenie dla uczestnictwa uczniów w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej ma również szkoła, do której uczęszczają. Jak można zobaczyć w zamieszczonej poniżej tabeli, istnieją spore różnice w odsetku osób nieuczestniczących w interesujących nas działaniach wśród uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Wśród tych pierwszych brak udziału w jakichkolwiek formach edukacji kulturalnej deklaruje 18,2%, zaś wśród tych drugich aż 27,8%. Dysproporcja ta, w naszym przekonaniu, odzwierciedla nie tylko słabą obecność przedmiotów związanych ze sztuką i kulturą w ramowych programach nauczania szkół ponadpodstawowych, ale również stereotypowe wyobrażenie o edukacji kulturalnej jako aktywności skierowanej przede wszystkim do młodszych, a nie starszych dzieci. Warto ten stereotyp przełamywać w ramach Programu, mając na uwadze również to, iż jak pokazują inne wyniki naszych badań, to właśnie uczniowie szkół ponadpodstawowych częściej deklarują chęć wzięcia udziału w różnych formach edukacji kulturalnej, niż ma to miejsce w przypadku osób uczęszczających do szkół podstawowych.

Tabela 10. „Zaznacz wszystkie rzeczy, w których brałaś\brałeś udział w ostatnim roku”. Rozkład odpowiedzi z podziałem na rodzaj szkoły, do których uczęszczają osoby badane

	Szkoła podstawowa	Szkoła ponadpodstawowa	Ogółem
Kursy (np. grania na instrumentach, rysowania, tańca organizowane przez dom kultury, świetlice, pracownie)	26,4%	15,8%	23,3%
Zajęcia dodatkowe organizowane przez szkołę, do której uczęszczasz	53,8%	30,8%	47%
Wyjście do instytucji kultury (kina, teatry, muzea, galerie) organizowane dla klasy przez nauczyciela (lub szkołę)	51,6%	54,9%	52,6%
Koło lub zespół artystyczny działający w szkole	13,7%	9,8%	12,5%
Koło lub zespół artystyczny działający w domu kultury, świetlicy, muzeum, galerii sztuki	7,3%	4,5%	6,5%
Jednorazowe spotkanie, atrakcja czy warsztaty organizowane przez dom kultury, świetlicę, bibliotekę, muzeum, galerię sztuki	16,9%	18,0%	17,2%
Spotkanie z artystą lub dyskusja w domu kultury, świetlicy, bibliotece, muzeum, galerii sztuki	8,9%	6,0%	8,1%
Inne formy zajęć związanych z kulturą lub sztuką	6,7%	2,3%	5,4%
Nie robiłam\robiłem żadnych z tych rzeczy	18,2%	27,8%	21%

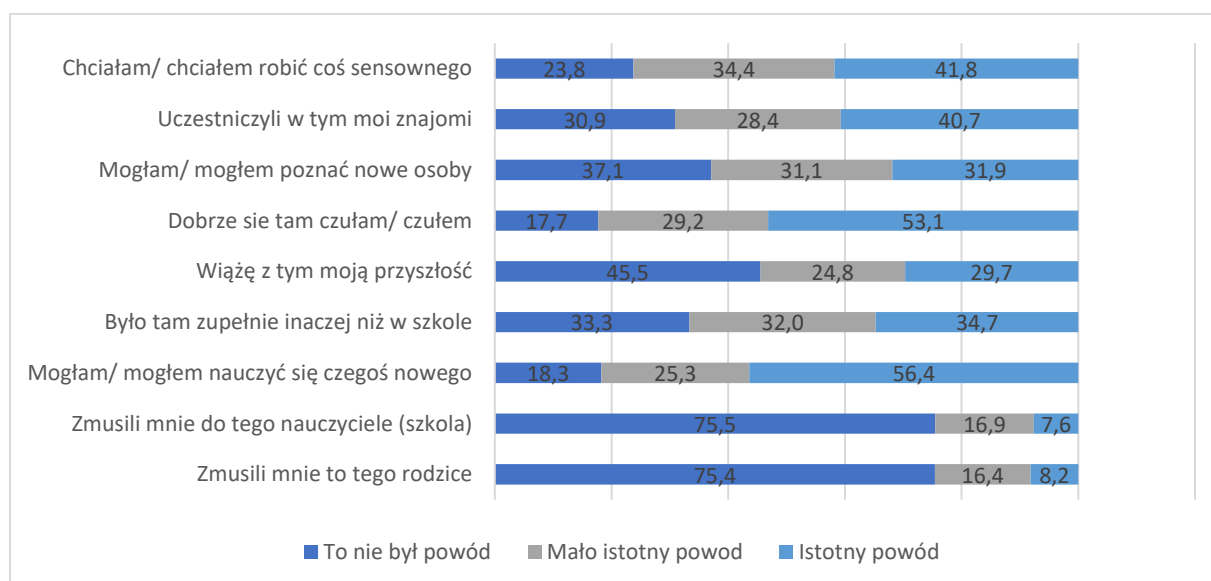
* Procent obserwacji oznacza odsetek respondentów, którzy zaznaczyli daną odpowiedź, a także nie sumuje się do 100, ponieważ wskazać można było na więcej niż jedną odpowiedź. W zestawieniu pominięto odpowiedzi osób, które wskazując na rodzaj szkoły zaznaczyły odpowiedź „inna” (N=447).

Po drugie, z naszych badań wynika też, iż kluczową rolę dla tego, czy dziecko bierze udział w tego typu aktywnościach, ma wykształcenie rodzica – z deklaracji wynika, iż nie brało w nich udziału ponad 18% dzieci, których rodzice mają wyższe wykształcenie i ponad 31% dzieci, których rodzice nie ukończyli studiów wyższych. Dysproporcja ta utrzymuje się również w odniesieniu do wszelkich form udziału w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, w których uczestnictwo deklarowali badani, ale warto też zauważyć, iż jest ona słabsza tam, gdzie chodzi o zajęcia organizowane przez szkołę, niż w przypadku zajęć organizowanych poza nią, przez instytucje kultury lub inne podmioty. Dla przykładu – uczestnictwo w kursach artystycznych organizowanych przez instytucje kultury deklaruje 27,7% uczniów, których rodzice ukończyli studia oraz zaledwie 11,0% tych, których rodzice tego nie zrobili, zaś w przypadku koła lub zespołu działającego w szkole swój udział deklaruje 13,9% dzieci, których rodzice legitymują się dyplomem wyżej uczelni oraz 8,2% tych, których rodzice go nie posiadają. Nie ma w tym oczywiście nic dziwnego, bo udział w zajęciach pozaszkolnych wymaga decyzji samego rodzica, zaś w tych realizowanych w szkole brak zainteresowania nimi matki lub ojca niweluje wpływ nauczyciela lub nauczycielki. Tego rodzaju odrębności to również istotne wyzwanie dla Programu – jak edukować rodziców, również tych słabiej wykształconych, by dostrzegali wartość w pełnijszym i bardziej aktywnym uczestnictwie.

Powody uczestnictwa dzieci i młodzieży w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej

Zapytaliśmy też dzieci i młodzież, jakie są powody uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Rozkład odpowiedzi na to pytanie prezentuje poniższy wykres.

Wykres 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Dlaczego brałaś/brateś udział w tych działaniach?”

* Odpowiedzi na to pytanie udzielały wyłącznie osoby, które wcześniej zadeklarowały, że brały udział w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej (N=367).

Główne powody uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej podawane przez dzieci oraz młodzież odnoszą się do trzech kwestii: (i) poznawania nowych rzeczy i odmiany, ustanawiania przez zajęcia tego rodzaju alternatywy wobec tego, co dzieje się w szkole (odpowiedzi „Mogłam/mogłem nauczyć się czegoś nowego” oraz „Było tam zupełnie inaczej niż w szkole”), do (ii) akceptacji (odpowiedź: „Dobrze się tam czułam/czułem”) oraz do poczucia robienia czegoś sensownego (odpowiedź: „Chciałam/ chciałem zrobić coś sensownego”). Stosunkowo wysoko w hierarchii powodów udziału znajduje się też wskazanie na fakt uczestnictwa w zajęciach rówieśników. Z kolei powodem partycypacji raczej nie było to, że do udziału w zajęciach zmusili dzieci rodzice i nauczyciele – ale jak widać, i takie sytuacje się zdarzają. Tego rodzaju rozkłady częstości wskazań na poszczególne typy motywacji warto wziąć pod uwagę, planując działania w ramach Programu – pokazują one bowiem, jak skomplikowane jest splatanie współpracy instytucji kultury i szkoły. Ta druga to główne miejsce realizacji zajęć z zakresu edukacji kulturalnej, ale jednocześnie osoby do niej uczęszczające chciałyby, aby zajęcia te wyglądały inaczej, niż te oferowane przez szkołę.

Wśród zmiennych różnicujących odpowiedzi na to pytanie nikłe znaczenie ma płeć – uczniowie i uczennice wskazują równie często na te same powody uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Godne odnotowania różnice pojawiały się w przypadku czterech motywów: „Wiążę z tym moją przyszłość”; „Dobrze się tam czułam/czułem”; „Mogłam/mogłem poznać nowe osoby” (te częściej wskazywały uczennice niż uczniowie) oraz „Uczestniczyli w tym moi znajomi” (motyw ten częściej wskazywali z kolei uczniowie).

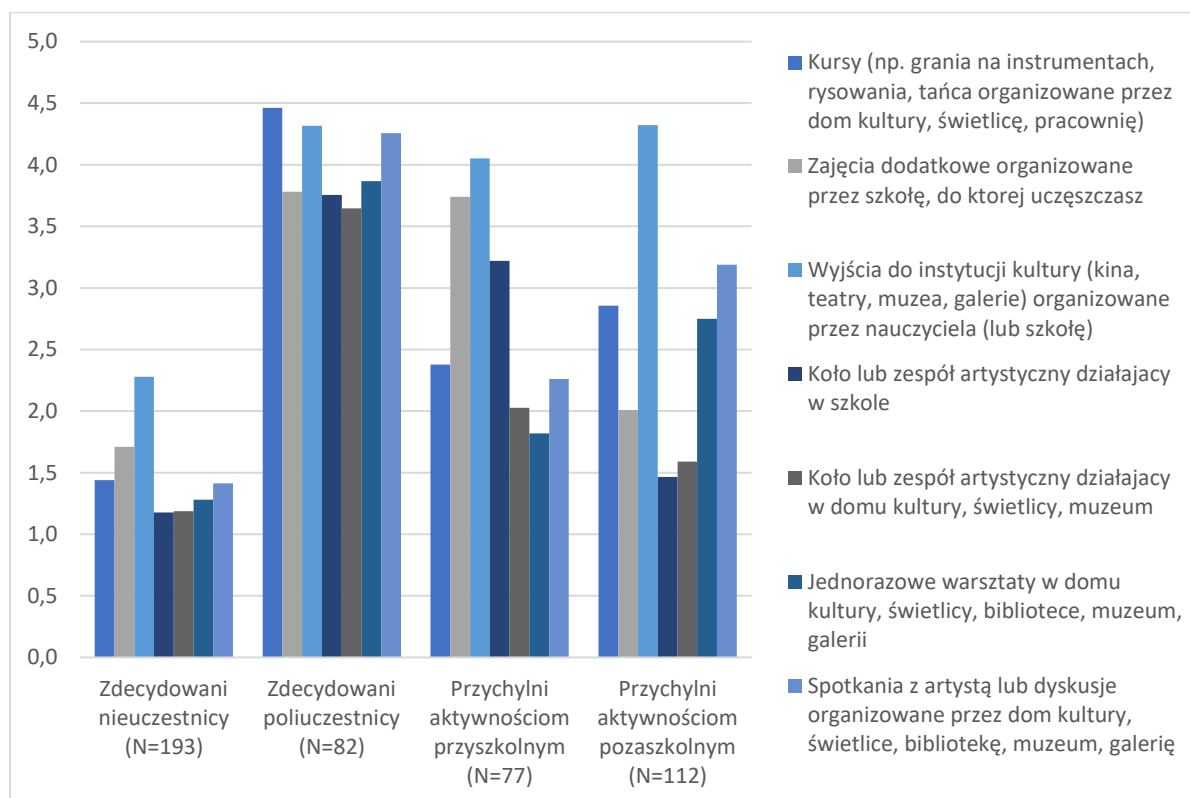
Jak się okazuje, poziom nauczania, na którym aktualnie znajdują się badani, też nie ma specjalnego znaczenia dla tego, jak odpowiadają, poza kilkoma wyjątkami. Na motywy: „Uczestniczyli w tym moi znajomi” oraz „Mogłam/mogłem poznać nowe osoby” częściej wskazywali uczęszczający do szkół średnich, z kolei na motywy: „Zmusili mnie to tego rodzice” oraz „Wiążę z tym swoją przyszłość”, częściej wskazywali badani chodzących do szkół podstawowych. Jak widać, dla młodzieży szczególnie istotnym motywatorem jest więziotwórczy charakter zajęć, zaś w przypadku dzieci dużą rolę odgrywają rodzice, ale też, co interesujące – planowanie przyszłości i wiązanie jej z kulturą.

Pytanie zawierało również możliwość wskazania na inne powody uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Wśród nich wskazywano między innymi: chęć rozwijania swoich pasji oraz umiejętności i możliwość powiększania wiedzy na temat kultury; przyjemność, jaką dają wycieczki i bycie wśród znajomych; fakt, iż jest to coś, co badany/badana lubi lub kocha robić; chęć samorealizacji oraz samorozwoju, uczestnictwa w czymś, co zaprocentuje w przyszłości. Dla części uczniów powodem były bardziej przyziemne i instrumentalne: brak konieczności udziału w lekcjach, możliwość otrzymania lepszej oceny lub „plusa” za udział w tego rodzaju zajęciach. Jak więc widać, powody udziału w interesujących nas tu typach zajęć są niezwykle zróżnicowane, co z jednej strony jest oczywiście dużym wyzwaniem dla osób, które tego typu aktywności planują i proponują, ale z drugiej strony pokazuje też, jak wiele różnorodnych potrzeb może zaspokajać edukacja kulturalna, do realizacji jak wielu, zróżnicowanych zadań można ją wykorzystywać.

W jakich formach edukacji kulturalnej dzieci chciałyby uczestniczyć w przyszłości?

Zapytaliśmy badane osoby, czy chciałyby w przyszłości wziąć udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. W pytaniu tym prosiliśmy dzieci i młodzież, by na 5-stopniowej skali określili swoją wolę, chęć uczestnictwa w różnych formach zajęć. Ich odpowiedzi podległy segmentacji, w jej wyniku wyłoniły się cztery grupy. Poniższy wykres pozwala dostrzec, na czym polegają różnice pomiędzy nimi.

Wykres 4. Segmentacja uczestników i uczestniczek działań edukacyjnych na podstawie deklaracji woli uczestnictwa w działaniach tego rodzaju w przyszłości

* Grupowanie wykonano metodą k-średnich.

Pierwszą z nich są *zdecydowani nieuczestnicy*, a więc osoby, które nie są zainteresowane udziałem w jakiegokolwiek formie edukacji kulturowej w przyszłości. Do tej grupy, najliczniejszej ze wszystkich wyodrębnionych, najbliższej 193 osobom. Skupienie to jest charakterystyczne dla odpowiedzi chłopców – ponad 55% sposobu badanych osób zostało właśnie do niego przypisane (w porównaniu z nieco ponad 31% dziewcząt). Skupienie to grupuje osoby najmłodsze spośród badanych (10-12 lat) i te najstarsze – powyżej 19 lat (ponad 71% z tej drugiej grupy zostało przypisanych do tego właśnie skupienia). Należą tu też przede wszystkim osoby, których rodzice nie posiadają wyższego wykształcenia (prawie 50% tego rodzaju osób znalazło się w tym właśnie skupieniu). Rodzaj szkoły nie jest tu znaczącą determinantą, choć przeważają w nim osoby chodzące do szkół podstawowych.

Druga grupa, do której najbliższej 82 osobom, to *zdecydowani poliučestnicy*, a więc chłopcy i dziewczęta, którzy wskazali, iż chcieliby w przyszłości brać udział w każdej z wymienionych w pytaniu form edukacji kulturalnej. Skupienie to jest charakterystyczne raczej dla kobiet niż dla mężczyzn (zaliczono tu ponad 23% respondentek i zaledwie niecałe 8% respondentów). Pozostałe zmienne nie różnicują w sposób znaczący udziału w tej drugiej grupie.

Trzecia z grup – *przychylni aktywnościom przyszkolnym* – to osoby umiarkowanie zainteresowane udziałem w działaniach edukacyjnych, a jeśli już, to wskazujące na te organizowane przez szkołę. Do tej grupy należy 77 badanych. Grupa ta jest dosyć specyficzna, bo żadna ze zmiennych społeczno-demograficznych nie uprawdopodobnia uczestnictwa w niej.

Czwarta z wyodrębnionych grup, licząca 112 osób, to *przychylni aktywnościom pozaszkolnym*, a więc ci respondenci i respondentki, którzy są umiarkowanie zainteresowani udziałem w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, a jeżeli już, to interesują ich przede wszystkim te ich rodzaje, które realizowane są poza szkołą. Udziału w tej grupie nie różnicuje płeć, ale raczej wiek – jest ona charakterystyczna dla starszych dzieci i młodzieży (znalazło się w niej prawie 30% dzieci w wieku 13-15 lat oraz ponad 38% badanych z grupy wiekowej 16-18 lat, ale już tylko 13,5% dzieci z grupy 10-12 lat).

Analiza skupień odpowiedzi na analizowane tu pytanie pozwala dostrzec, iż samą wolę uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej różnicuje w największym stopniu płeć dzieci oraz młodzieży. Chłopcy i mężczyźni są generalnie mniej zainteresowani udziałem w tego typu aktywnościach niż dziewczęta oraz kobiety, co prawdopodobnie wynika z feminizacji samej kultury oraz edukacji kulturalnej, a także z tego, iż działa tu swoisty mechanizm zapadkowy – im mniej chłopców uczestniczy aktualnie w zajęciach, tym mniejsze jest prawdopodobieństwo, iż udział w nich wezmą inni, bo trudno będzie im spotkać tu rówieśników, a to jedna z ważniejszych determinant partycypacji w różnych formach edukacji kulturalnej.

Ważną zmienną różnicującą wolę uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej jest też wiek. Jak mogliśmy dostrzec, różnicuje on samą wolę udziału w tego rodzaju zajęciach, jak i uczestnictwo w tych ich rodzajach, które mają charakter pozaszkolny. Jak się wydaje, tę pierwszą zależność można zinterpretować tak, że młodsze dzieci mają prawdopodobnie tak dużo zajęć z zakresu edukacji kulturalnej, że już nie odczuwają potrzeby brania udziału w podobnych formach aktywności. Inaczej jest z tymi starszymi, których odpowiedzi wskazują na dużą wolę uczestnictwa w tego rodzaju wydarzeniach – być może właśnie dlatego, że nie posiadają zbyt wielu okazji, by w nich uczestniczyć. Tę drugą prawidłowość – a więc różnicowanie przez wiek woli uczestnictwa w zajęciach pozaszkolnych – wyjaśnia to, iż młodsze dzieci nie są na tyle samodzielne, by brać udział w tego rodzaju aktywnościach.

Jak wskazywaliśmy wyżej, ważną zmienną różnicującą było wykształcenie rodziców, ale tylko w przypadku tego, czy dziecko chce czy nie chce brać udziału w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, ale już nie tam, gdzie chodzi o różnicowanie form, w których chce ono w przyszłości uczestniczyć. Jest to dosyć oczywiste – do tych, którzy chcą partycypować w aktywnościach edukacyjnych, należą przede wszystkim dzieci osób, które ukończyły szkołę średnią.

Pytanie o to, w jakich formach aktywności chciałaby w przyszłości uczestniczyć osoba badana, dawało możliwość nie tylko odniesienia się do podanych w kwestionariuszu form takich zajęć, ale też samodzielnego ich określenia. Z takiej możliwości skorzystało aż 207 osób, ale większość z nich po prostu wskazywała w odpowiedzi, iż poza wymienionym nie ma tego rodzaju aktywności edukacyjnych, albo wpisywało żartobliwe frazy. Spośród tych odpowiedzi, gdzie jednak wskazano zajęcia edukacyjne, pojawiały się między innymi takie odpowiedzi, jak: *aktorstwo, gra na instrumentach; Chciałabym, aby w szkole były organizowane zajęcia plastyczne; Chciałabym chodzić*

na dodatkowe zajęcia plastyki i z tańca; Chciałabym nauczyć się ładniej rysować; Chciałabym pójść na warsztaty teatralne lub filmowe; Chciałabym uczestniczyć w zajęciach aktorskich; Chciałabym uczestniczyć w zajęciach tanecznych lub wokalnych; Chciałabym częściej odwiedzać galerie sztuki oraz muzea, które znajdują się w Łodzi; Chciałabym uczestniczyć w szkolnym kole wolontariatu; Chciałabym uczestniczyć w rekonstrukcji działań wojennych z czasów drugiej wojny światowej; Chciałabym wziąć udział w jedno- lub kilkudniowym kursie o tworzeniu beatów, podkładów muzycznych do piosenek w specjalnie przeznaczonych do tego programach typu FL Studio; granie na gitarze, harcerstwo; granie na komputerze lub programowanie; przydałoby się kółko gitarowe dla klas starszych; robić komiksy; spotkanie się z sławnymi osobami w internecie; Tak, byle nie szkolnych; Chciałabym poszerzać swoją wiedzę na temat kina, teatru, aktorstwa i reżyserii; Tworzenie np. masek; Uczenie się języka francuskiego i norweskiego; Warsztaty na Łódzkim Uniwersytecie Dziecięcym, w Politechnice Łódzkiej; Zawsze chciałam chodzić na taki poważny chór organizowany przez teatr; zielona szkoła wyjście do kina, wycieczka jednodniowa itd.

Przejrzenie tej listy prowadzi do następujących wniosków: po pierwsze, dzieci i młodzież utożsamiają edukację kulturalną z edukacją artystyczną, z uczeniem się umiejętności tworzenia sztuki, co jest oczywiście sporym wyzwaniem dla Programu, w którym ta pierwsza jest rozumiana bardzo szeroko. Po drugie, sporo tu wskazań dotyczących tego, co związane jest z kulturą medialną i siecią – oznacza to, iż warto tego rodzaju potrzeby i zainteresowania dostrzegać oraz odnosić się do nich w działaniach edukacyjnych. Po trzecie, w części wypowiedzi widoczne jest wskazanie na brak najprostszych nawet form edukacyjnych w szkołach (np. wyjścia do kina, galerii czy muzeów) albo na ich niedostępność dla pewnych kategorii dzieci oraz młodzieży. Po czwarte, niektóre z dzieci mają bardzo sprecyzowane zainteresowania i plany na przyszłość, inne nie bardzo wiedzą, czym mogłyby się zainteresować – warto to zróżnicowanie również uwzględniać w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej realizowanych w ramach Programu.

Co przeszkadza dzieciom i młodzieży w braniu udziału w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej?

Zapytaliśmy również dzieci i młodzież, czy napotykają jakieś przeszkody utrudniające im udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Jako główny powód badane osoby podają brak czasu (wskazuje na to ponad 62% osób uczestniczących w badaniach oraz zaabsorbowanie obowiązkami szkolnymi (na tę przeszkodę wskazuje prawie 58% badanych). Skutkiem tych dwu czynników jest zmęczenie – to trzecia najczęściej wymieniana przeszkoda utrudniająca udział w edukacji kulturalnej (wskazuje na nią prawie 57% respondentów oraz respondentek). Zmęczenie to jednak nie wynika tylko z tego, że szkoła trwa również w domu, ale jak się wydaje, także z intensywności doświadczenia medialnego, wielości bodźców docierających do ludzi młodych, powodujących rodzaj anestetyzacji, poczucia przesyty, znużenia.

Tabela 11. Deklarowane bariery uczestnictwa w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej

	Liczba wskazań	Procent wskazań	Procent obserwacji
Brak czasu	90	17,2%	62,5%
Zbyt dużo obowiązków w szkole	83	15,9%	57,6%

Zmęczenie	82	15,7%	56,9%
Zajęcia odbywają się w godzinach, w których robię coś innego	69	13,2%	47,9%
Złe samopoczucie	41	7,9%	28,5%
Zbyt dużo obowiązków w domu	38	7,3%	26,4%
Nikt z moich znajomych w tym nie bierze udziału	31	5,9%	21,5%
Zajęcia odbywają się zbyt daleko	30	5,7%	20,8%
Inne	29	5,6%	20,1%
Rodzice mi na to nie pozwalają	15	2,9%	10,4%
Mojej rodzinie brakuje na to pieniędzy	14	2,7%	9,7%
Ogółem	522	100%	362,5%

* Procent obserwacji oznacza odsetek respondentów, którzy zaznaczyli daną odpowiedź, a także nie sumuje się do 100, ponieważ wskazać można było na więcej niż jeden powód. Odpowiedzi udzielały wyłącznie osoby, które wcześniej zadeklarowały, że coś sprawia, że nie mogą uczestniczyć w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej (N=144).

Ważną przeszkodą jest brak synchronizacji – nieodpowiadające dzieciom oraz młodzieży godziny zajęć i ich zbyt odległa lokalizacja (na pierwszy z tych czynników wskazuje prawie 50% badanych, na ten drugi nieco ponad 20%). Jak się wydaje, silnie wynika to z e zdiagnozowanego podczas badań desk research problemu nierównomiernego rozłożenia instytucji kulturalnych w przestrzeni Łodzi. W niektórych, centralnych rejonach miasta dostęp do nich jest bardzo łatwy, w innych – peryferyjnych – w zasadzie ich brakuje.

Cześć badanych, zaskakująco duża, bo prawie 30%, zwracała uwagę na złe samopoczucie jako przeszkodę udziału w zajęciach. Jak się wydaje, nie chodzi tu o to, że 1/3 żyjących w Łodzi ludzi młodych cierpi z powodu złego samopoczucia, które uniemożliwia im udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, ale raczej o to, że części z nich zajęcia tego rodzaju nie sprawiają satysfakcji, nie czują się w ich trakcie komfortowo (tak interpretację zdaje się wspierać lista powodów nieuczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, które podają sami badani, a której fragmenty przytaczamy w kolejnym akapicie). Część osób wypełniających kwestionariusz wskazuje też na to, że nie uczestniczą one w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, ponieważ nie biorą w nich udziału także znajomi (na problem ten zwraca uwagę 21% badanych). W badaniach dzieci i młodzieży, trochę wbrew temu, o czym mówili rodzice wskazujący na odpłatność zajęć jako ważny problem utrudniający udział w nich, kwestia ta dotyka 10% badanych. Nie jest ona więc szczególnie częsta jako przeszkoda, tym bardziej warto zadbać o to, by zniknęła ona zupełnie.

Dzieci i młodzież mieli też możliwość podawania innych rodzajów przeszkód, utrudniających im udział w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, niż tylko te, o których istotność pytaliśmy w omawianej tu części kwestionariusza. Wśród powodów tych znalazły się między innymi kwestie związane z brakiem akceptacji siebie, niechęcią rodziców do tego rodzaju zajęć (dziecko ma się uczyć!), problemami zdrowotnymi i niepełnosprawnością, lenistwem. Wskazywano też, iż udział utrudnia bardzo zbyt mała liczba miejsc na tego typu zajęciach, ich niedostępność.

Warto też zwrócić uwagę, że przeszkody, o które pytaliśmy w tej części kwestionariusza, napotykają częściej dziewczęta i dzieci, których rodzice nie posiadają wykształcenia wyższego, co może z jednej strony wskazywać na większe obciążenie tego rodzaju osób różnorodnymi obowiązkami (np. domowymi), ale też – w tym drugim wypadku – na brak rozpoznania przez rodziców sensu uczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej. Inna interpretacja wskazywałaby, że w grupie odpowiadających na to pytanie znalazły się wyłącznie osoby, które chciałyby brać w działaniach

edukacyjnych udział, ale jest coś, co im to uniemożliwia lub utrudnia, a jak wiemy z poprzednich analiz – chłopcy częściej niż dziewczęta nie wykazują na taki udział ochoty.

Trudno w sposób jednoznaczny określić, czy powody nieuczestnictwa w zajęciach z zakresu edukacji kulturalnej, podawane przez biorące udział w badaniach dzieci oraz młodzież, dają się przekładać wprost na zmiany dokonywane w sposobie realizacji Programu. Część z nich to przecież konsekwencja tego, jak funkcjonuje system oświaty w Polsce, przeciążenia, z jakim borykają się w jego obrębie uczniowie i uczennice. Niewątpliwie jednak, kilka spośród nich, dotyczących braku przestrzennej i temporalnej synchronizacji, odpłatności, złego samopoczucia, które towarzyszy dzieciom oraz młodzieży, powinno być przedmiotem zainteresowania podmiotów odpowiedzialnych za rozwijanie Programu.

Spis tabel oraz wykresów

Tabele

Tabela 1. Identyfikacja z wybranymi postawami wobec kultury i edukacji kulturalnej. Porównanie średnich z odpowiedzi	9
Tabela 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy P. dziecko lub dzieci uczestniczyły w jakichkolwiek zorganizowanych działaniach związanych z edukacją kulturalną realizowanych w Łodzi?”	14
Tabela 3. „Czy P. dziecko lub dzieci uczestniczyły w jakichkolwiek zorganizowanych działaniach związanych z edukacją kulturalną realizowanych w Łodzi?” Rozkład odpowiedzi ze względu na wykształcenie rodzica	15
Tabela 4. „Czy P. dziecko lub dzieci uczestniczyły w jakichkolwiek zorganizowanych działaniach związanych z edukacją kulturalną realizowanych w Łodzi?” Rozkład odpowiedzi ze względu na profil wykształcenia rodzica	16
Tabela 5. „Czy P. dziecko lub dzieci uczestniczyły w jakichkolwiek zorganizowanych działaniach związanych z edukacją kulturalną realizowanych w Łodzi?”. Rozkład odpowiedzi ze względu na dochód na osobę w gospodarstwie domowym	17
Tabela 6. Rozkład wskazań na rodzaj zajęć, w których brały udział dzieci (pytanie wielokrotne)	18
Tabela 7. Uczestnictwo dzieci w wybranych typach działań edukacyjnych a obecne miejsce zamieszkania	20
Tabela 8. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy w P. ocenie dziecko lub dzieci nabyło(ły) w trakcie tych zajęć jakieś nowe umiejętności/wiedzę?”	21
Tabela 9. „Jakie umiejętności/ wiedzę dzieci zdobyły w trakcie działań z zakresu edukacji kulturowej?” Porównanie średnich z odpowiedzi	22
Tabela 10. Źródła informacji o działaniach edukacyjnych dla dzieci (pytanie wielokrotne)	23
Tabela 11. Wskazania na odpowiedź „Samodzielnie znalazłem(am) tego rodzaju informacje” a wykształcenie rodziców.	24
Tabela 12. Rozkład wskazań na przyczyny braku udziału dziecka w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej (pytanie wielokrotne)	25
Tabela 13. Wskazania na odpowiedzi „Uczestnictwo w tych zajęciach jest zbyt drogie” a dochód na osobę w gospodarstwie domowym	26
Tabela 14. Wskazania na odpowiedzi „Zajęcia te odbywają się zbyt daleko od naszego miejsca zamieszkania” a dzielnica zamieszkania rodzica/opiekuna	26
Tabela 15. „Proszę spróbować odpowiedzieć, co mogłoby zachęcić dzieci i młodzież zamieszkałą w Łodzi i okolicach do uczestnictwa w zajęciach z edukacji kulturalnej?” Porównanie średnich z odpowiedzi	27
Tabela 16. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Co robisz po lekcjach?”	29
Tabela 17. „Co robisz po lekcjach?” Rozkład odpowiedzi ze względu na szkołę, do której uczęszczają ankietowani	30
Tabela 18. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Zaznacz wszystkie rzeczy, w których brałaś\brałeś udział w ostatnim roku”	35
Tabela 19. „Zaznacz wszystkie rzeczy, w których brałaś\brałeś udział w ostatnim roku” Rozkład odpowiedzi z podziałem na rodzaj szkoły, do których uczęszczają osoby badane	36
Tabela 20. Deklarowane bariery uczestnictwa w działaniach z zakresu edukacji kulturalnej	42

Wykresy

Wykres 1. Segmentacja postaw rodziców i opiekunów wobec kultury oraz edukacji kulturalnej	12
Wykres 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jak często w ostatnim roku zdarzyło Ci się robić następujące rzeczy?”	33
Wykres 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Dlaczego brałaś/ brałeś udział w tych działaniach?”	37
Wykres 4. Segmentacja uczestników i uczestniczek działań edukacyjnych na podstawie deklaracji woli uczestnictwa w działaniach tego rodzaju w przyszłości	39

Aneks metodologiczny

W tej części raportu znajdują się wzory narzędzi badawczych, które wykorzystano w badaniach. Należy pamiętać, że badania prowadzone były techniką ankiety internetowej, a zatem układ graficzny obu kwestionariuszy prezentował się na ekranie komputera/smartfona nieco inaczej, niż ma to miejsce poniżej. Nieznaczące różnice mogą też dotyczyć korekt stylistycznych (ostatnie nanosiliśmy już w systemie do ankietowania). Niewidoczne są także pytania filtrujące i przejścia (pytania i wersje różniące się w zależności od tego, jakie odpowiedzi badane osoby udzielały w pytaniach poprzedzających).

Wstęp

Szanowni Państwo,

prosimy o wypełnienie kwestionariusza ankiety poświęconej edukacji kulturalnej w Łodzi. Jest ona skierowana do rodziców oraz prawnych opiekunów dzieci i młodzieży. Pozyskane informacje posłużą doskonaleniu Programu wsparcia i rozwoju edukacji kulturalnej w Łodzi, którego celem jest wzmacnianie wszelkich form edukacyjnych rozbudzających potrzebę korzystania z kultury, jej rozumienia i posługiwania się nią jako istotnym narzędziem komunikacji z innymi.

Wypełnienie ankiety zajmuje około 15 minut. Informujemy, iż udzielone przez Państwa odpowiedzi nie będą zawierały danych osobowych oraz będą wykorzystywane wyłącznie do celów naukowych i prezentowane w postaci zbiorczych zestawień statystycznych, a także opracowań o charakterze jakościowym.

Przypominamy, iż badanie realizowane jest przez Stowarzyszenie Edukacyjno-Kulturalne „Venae Artis”. Organizacja ta jest też administratorem Państwa danych osobowych. Państwa dane osobowe przetwarzane będą na podstawie art. 6 ust. 1 lit. a), c) i e) Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 roku w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (RODO). Zgodę na przetwarzanie danych osobowych przez Administratora można wycofać poprzez wysłanie oświadczenia o wycofaniu zgody na adres e-mail: badanie.ek@gmail.com Kontakt z twórcami ankiety: xxx

1. Czy mieszka P. w Łodzi lub jej okolicach?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie
- Inne (jakie?): _____

2. Ile dzieci w wieku do 25 lat P. posiada?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Jedno
- Dwoje
- Troje
- Czworo
- Pięcioro lub więcej
- Nie posiadam dzieci w tym wieku

3-7. W jakim wieku jest P. dziecko/ są P. dzieci?

Pytamy o dzieci w wieku do 25 lat. Proszę wpisać wiek w latach, np.: 13. Jeśli ma P. jedno dziecko w tym wieku, poniższe pola proszę pozostawić puste.

Dziecko 1:

Dziecko 2:

Dziecko 3:

Dziecko 4:

Dziecko 5:

Dziecko 6:

Dziecko 7:

Dziecko 8:

Dziecko 9:

Dziecko 10:

8. Czym zajmuje się P. dziecko po zajęciach obowiązkowych (szkoła, przedszkole, żłobek, kluby malucha, spotkania z opiekunami)?

Proszę zaznaczyć wszystkie aktywności, które regularnie podejmuje P. dziecko.

Zaznacz kilka odpowiedzi

- Spotyka się ze znajomymi
- Uprawia sport
- Jest wolontariuszem
- Chodzi na dodatkowe zajęcia językowe
- Chodzi na dodatkowe zajęcia artystyczne
- Samodzielnie tworzy (sztukę, muzykę)
- Działa w organizacji społecznej
- Pracuje zarobkowo
- Nudzi się
- Niczym szczególnym
- Nie wiem

9. Czym zajmują się P. dzieci po zajęciach obowiązkowych (szkoła, przedszkole, żłobek, kluby malucha, spotkania z opiekunami)?

Proszę zaznaczyć wszystkie aktywności, które regularnie podejmuje P. dziecko lub dzieci. Prosimy o zaznaczenie „nie dotyczy” w wierszach, które nie odnoszą się do P. sytuacji rodzinnej.

Zaznacz dowolną liczbę odpowiedzi

	Nie dotyczy	Spotyka się ze znajomymi	Uprawia sport	Jest wolontariuszem	Chodzi na dodatkowe zajęcia językowe	Chodzi na dodatkowe zajęcia artystyczne	Samodzielnie tworzy (sztukę, muzykę)	Działa w organizacji społecznej	Pracuje zarobkowo	Nudzi się	Niczym szczególnym	Nie wiem
Dziecko 1	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziecko 2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziecko 3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziecko 4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziecko 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziecko 6	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziecko 7	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziecko 8	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziecko 9	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dziecko 10	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Czy P. dziecko lub dzieci uczestniczyły w jakichkolwiek zorganizowanych działaniach związanych z edukacją kulturalną realizowanych w Łodzi?

Chodzi o udział np. w warsztatach, lekcjach muzealnych, spotkaniach z artystami, kołach artystycznych, kursach itp.

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak, uczestniczy(ą) w nich regularnie
- Tak, uczestniczyło(y) dawniej regularnie, ale już nie uczestniczy(ą)
- Tak, uczestniczyło(y) w nich kiedyś, ale były to jednorazowe zajęcia
- Nie, nigdy nie uczestniczyło(y)

11. Czy pamięta P., co to są/były za zajęcia?

Proszę zaznaczyć wszystkie pasuje odpowiedzi.

Zaznacz co najmniej 1 odpowiedź

- Kursy realizowane przez publiczną instytucję kultury (np. dom kultury, świetlicę)
- Kursy realizowane przez prywatny podmiot (firma lub osoba fizyczna)
- Kursy realizowane przez podmiot społeczny (np. fundacja lub stowarzyszenie)
- Zajęcia dodatkowe organizowane przez szkołę, do której uczęszcza dziecko
- Wyjścia do instytucji kultury organizowane dla klasy przez nauczyciela (lub szkołę)
- Koło artystyczne (lub zespół artystyczny) działające w szkole
- Pracownia lub zespół artystyczny działający w instytucji kultury
- Jednorazowe warsztaty organizowane przez instytucję kultury
- Jednorazowe spotkanie z artystą lub dyskusja organizowana przez instytucję kultury
- Kursy lub szkolenia organizowane online
- Inne (jakie?): _____
- Niestety nie pamiętam

12. W jaki sposób dowiedział(a) się P. o możliwości uczestniczenia dziecka lub dzieci w tego rodzaju zajęciach?

Proszę zaznaczyć wszystkie pasujące odpowiedzi.

Zaznacz co najmniej 1 odpowiedź

- Ze szkoły, do której uczęszcza(ją) dziecko (dzieci)
- Samodzielnie znalazłem(am) tego rodzaju informacje
- Od innych rodziców, z którymi jestem zaprzyjaźniony(na)
- W trakcie pobytu w instytucji kultury
- Z informacji, na które natknąłem/natknęłam się w mediach (radio, prasa, internet)
- O zaprzyjaźnionego(nej) animatora(ki) lub edukatora(ki) prowadzących tego rodzaju zajęcia
- W inny sposób (jaki?): _____
- Niestety nie pamiętam

13. Czy w P. ocenie dziecko lub dzieci nabyło(ły) w trakcie tych zajęć jakieś nowe umiejętności/wiedzę?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Zdecydowanie nie
- Raczej nie
- Ani nie, ani tak
- Raczej tak
- Zdecydowanie tak
- Nie wiem

14. Proszę określić, co to były za umiejętności/wiedza?

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Ani nie, ani tak	Raczej tak	Zdecydowanie tak	Nie wiem
Wyobraźnia, kreatywność	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ogólne zainteresowanie kulturą	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rozbudzenie potrzeby korzystania z kultury	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umiejętność tworzenia, posługiwania się narzędziami służącymi tworzeniu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umiejętność współpracy z innymi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umiejętność wyrażania siebie przez sztukę	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Przewyciężenie nieśmiałości, trudności w kontaktach z innymi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Empatia, wrażliwość na to, co odczuwają inni	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wiedza na temat sztuki/kultury	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wiedza na temat własnego kraju lub miasta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wiedza na temat przeszłości, historii	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Dlaczego P. dziecko lub dzieci nie uczestniczyło(ły) w działaniach związanych z edukacją kulturalną?

Proszę zaznaczyć wszystkie pasujące odpowiedzi.

Zaznacz co najmniej 1 odpowiedź

- Nie widzę powodów, by w nich uczestniczyło(y)
- Zajęcia te odbywają się zbyt daleko od naszego miejsca zamieszkania
- Zajęcia te są odpłatne
- Uczestnictwo w tych zajęciach jest zbyt drogie
- Na zajęcia tego typu nie uczęszczają koleżanki i koledzy mojego dziecka/moich dzieci
- Moje dziecko/dzieci nie ma(ją) czasu na tego rodzaju zajęcia
- Tematyka tego typu zajęć nie jest zgodna z zainteresowaniami mojego

dziecka/moich dzieci

- Od znajomych słyssałem(a)m, że nie warto uczestniczyć w tych zajęciach
- Nie wiedziałem(a)m, że takie zajęcia się odbywają
- Zajęcia nie były dostosowane do potrzeb mojego dziecka/moich dzieci z niepełnosprawnościami
- Miejsce zajęć nie było dostosowane do potrzeb mojego dziecka/moich dzieci z niepełnosprawnościami
- Inne (jakie?): _____

16. Proszę spróbować odpowiedzieć co mogłoby zachęcić dzieci i młodzież zamieszkałe w Łodzi i okolicach do uczestnictwa w zajęciach z edukacji kulturalnej.

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	Bardzo słaba zachęta	Raczej słaba zachęta	Średnia zachęta	Raczej mocna zachęta	Bardzo mocna zachęta	Nie wiem/trudno powiedzieć
Możliwość wspólnej pracy i zabawy z rówieśnikami	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Widoczne, namacalne efekty tego rodzaju zajęć (np. wystawa, koncert, pokaz)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Możliwość rozwijania własnych zainteresowań	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Możliwość robienia czegoś sensownego poza szkołą	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uczenie się nowych umiejętności, których nie można rozwijać w szkole	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Zawiązywanie nowych przyjaźni	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dobra atmosfera zajęć	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Możliwość oderwania się od codzienności	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. Czy jest coś jeszcze, co P. zdaniem mogłoby zachęcić dzieci i młodzież zamieszkałe w Łodzi i okolicach do uczestnictwa w zajęciach z edukacji kulturalnej?

Jeśli tak, to proszę wskazać na te zachęty poniżej.

18. W jakim stopniu zgadza się P. z następującymi stwierdzeniami?

Proszę określić poziom P. identyfikacji w przedziale 1-5, gdzie 1 oznacza „Zupełnie się nie zgadzam”, a 5 „Zdecydowanie się zgadzam”.

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	Nie wiem/ trudno powiedzieć
Kultura i możliwość uczestnictwa w niej odgrywają istotną rolę w moim codziennym życiu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Myszę, że uczestniczę w kulturze częściej niż przeciętna, dorosła osoba w Polsce	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Edukacja kulturalna to przede wszystkim działania rozwijające zainteresowanie sztuką	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Edukacja kulturalna to przede wszystkim działania pobudzające chęć uczestnictwa w kulturze	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Edukacja kulturalna to przede wszystkim działania wykorzystujące kulturę jako narzędzie wzmocnienia kompetencji społecznych (takich, jak empatia, zdolność do komunikowania się z innymi, tolerancja itd.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Edukacja kulturalna to dobre narzędzie dla rozwijania postaw obywatelskich	☐	☐	☐	☐	☐	☐
W Łodzi trudno znaleźć wartościową ofertę z zakresu edukacji kulturalnej	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Edukacja kulturalna to działania przeznaczone dla dzieci z najlepiej sytuowanych rodzin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Edukacja kulturalna to działanie przeznaczone dla dzieci najlepiej wykształconych rodziców	☐	☐	☐	☐	☐	☐
W działaniach z zakresu edukacji kulturalnej z powodów finansowych nie mogą	☐	☐	☐	☐	☐	☐

uczestniczyć wszyscy, którzy by tego chcieli						
--	--	--	--	--	--	--

To już prawie wszystko. Prosimy jeszcze o udzieleniu kilku informacji na swój temat

19. Proszę podać swoją płeć

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Kobieta
- Mężczyzna
- Inna
- Wolę nie podawać

20. W którym roku się P. urodził(a)?

Np. 1974

21. Jakie jest P. wykształcenie?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Podstawowe
- Gimnazjalne
- Zasadnicze zawodowe
- Zawodowe (technikum, liceum zawodowe)
- Średnie (liceum ogólnokształcące)
- Pomaturalne
- Półwyższe (nieukończone studia/licencjat)
- Wyższe
- Posiadam stopień lub tytuł naukowy (np.: doktor, doktor habilitowany, profesor)
- Inne (jakie?): -----

22. Jaki jest profil P. wykształcenia?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Zawodowy
- Ogólny
- Humanistyczny
- Inżynierski
- Ścisły
- Pedagogiczny
- Artystyczny

Inny (jaki?): _____

23. Czy jest P. gdzieś zatrudniony(a) na stałe?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie
- Tak, ale przebywam obecnie na urlopie (np. wychowawczym, macierzyńskim, tacierzyńskim)

24. Gdzie jest P. zatrudniony(a)?

Proszę zaznaczyć główne miejsce zatrudnienia.

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Publiczna instytucja kultury
- Prywatna instytucja kultury
- Społeczna instytucja kultury
- Publiczna instytucja oświatowa lub wychowawcza
- Prywatna instytucja oświatowa lub wychowawcza
- Społeczna instytucja oświatowa lub wychowawcza
- Instytucja pomocowa
- Organizacja pozarządowa
- Urząd/administracja
- Przedsiębiorstwo/firma
- Samozatrudnienie
- Uczelnia wyższa
- Inne (jakie): _____

25. Jaki zawód P. wykonuje?

26. Proszę spróbować określić średnią miesięczną wysokość dochodów w przeliczeniu na osobę w P. gospodarstwie domowym.

Suma wszystkich dochodów gospodarstwa („na rękę”) podzielona przez liczbę jego członków.

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Poniżej tysiąca złotych na osobę
- 1000-1999 zł/os
- 2000-2999 zł/os
- 3000-3999 zł/os
- 4000-4999 zł/os

- 5000-5999 zł/os
- 6000 zł i więcej/os
- Wolę nie podawać

27. W jakiej dzielnicy Łodzi P. mieszka?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Bałuty
- Śródmieście
- Widzew
- Polesie
- Górna
- Mieszkam pod Łodzią (gdzie?): _____
- Nie jestem pewien

28. Czy chciał(a)by P. podzielić się jakimiś dodatkowymi uwagami lub komentarzami?

Jeśli tak, to prosimy o ich wpisanie poniżej.

Wstęp

Drogie Uczennice/Drodzy Uczniowie,

Urząd Miasta Łodzi prowadzi aktualnie badania na temat edukacji kulturalnej w Waszym mieście. Chodzi o sprawdzenie, jaka jest oferta takich zajęć, jak są one prowadzone, czy dostęp do nich jest wystarczający. Równie ważne jest jednak to, czy są one dostosowane do Waszych potrzeb i zainteresowań. Dlatego też nie wyobrażamy sobie tych badań bez Waszego udziału. Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety.

Ankieta jest całkowicie anonimowa, a jej wypełnienie powinno zająć ok. 10 minut. Bardzo liczymy na Waszą pomoc i z góry za nią dziękujemy. Informujemy, iż udzielone przez Was odpowiedzi zostaną zanonimizowane oraz będą wykorzystywane wyłącznie do celów naukowych i prezentowane w postaci zbiorczych zestawień statystycznych oraz opracowań o charakterze jakościowym.

Przypominamy, iż badanie realizowane jest przez Stowarzyszenie Edukacyjno-Kulturalne „Venae Artis”. Organizacja ta jest też administratorem Waszych danych osobowych. Te dane osobowe przetwarzane będą na podstawie art. 6 ust. 1 lit. a), c) i e) Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 roku w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (RODO). Zgodę na przetwarzanie danych osobowych przez Administratora można wycofać poprzez wysłanie oświadczenia o wycofaniu zgody na adres e-mail: xxx

Kontakt z twórcami ankiety: xxx

1. Napisz krótko, co zazwyczaj robisz po lekcjach.

2. Jak często w ostatnim roku zdążyło Ci robić następujące rzeczy?

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	Nigdy tego nie robiłem	Zdarzyło mi się to robić tylko raz	Kilka razy w roku	Raz na kilka tygodni	Parę razy w tygodniu	Każdego dnia	Robię to kilka razy dziennie

Czytanie książki	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Granie w gry (na komputerze, telefonie)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oglądanie filmów/seriali w internecie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Odwiedzanie galerii sztuki	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oglądanie filmów/seriali w telewizji	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Odwiedzanie muzeum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Czytanie komiksów	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oglądanie youtuberów	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Granie w gry planszowe	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oglądanie tik-toków	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Czytanie codziennej prasy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Komentowanie czegoś w sieci	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Zamieszczanie czegoś w sieci (zdjęcia, rysunki, memy, muzykę...)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Malowanie lub rysowanie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Granie na instrumencie muzycznym	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tworzenie czegoś na komputerze (np. muzyki, grafiki, komiksów itd.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pisanie wierszy, opowiadań, historyjek	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Słuchanie muzyki	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pójście na koncert muzyki poważnej/klasycznej	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kodowanie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pójście na koncert muzyki popularnej/młodzieżowej	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wyjścia do teatru	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Występowanie przed innymi (np. podczas koncertu, przedstawienia, akademii itp.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tańczenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Śpiewanie/ rapowanie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uczestniczenie w debatach/dyskusjach/spotkaniach z popularnymi osobami	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spacerowanie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uprawianie sportu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Udział w festynach/miejskich imprezach	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. Zaznacz wszystkie rzeczy, w których brałaś/brałeś udział w ostatnim roku.

Zaznacz kilka odpowiedzi

- Kursy (np. grania na instrumentach, rysowania, tańca – organizowane przez dom kultury, świetlicę, pracownię)
- Zajęcia dodatkowe organizowane przez szkołę, do której uczęszczasz
- Wyjście do instytucji kultury (kina, teatry, muzea, galerie) organizowane dla klasy przez nauczyciela (lub szkołę)
- Koło lub zespół artystyczny działający w szkole

- Koło lub zespół artystyczny działający w domu kultury, świetlicy, muzeum, galerii sztuki
- Jednorazowe spotkanie, atrakcja czy warsztaty organizowane przez dom kultury, świetlicę, bibliotekę muzeum, galerię sztuki
- Spotkanie z artystą lub dyskusja w domu kultury, świetlicy, bibliotece, muzeum, galerii sztuki
- Inne formy zajęć związanych z kulturą lub sztuką (jakie?): _____
- Nie robiłam/robiłem żadnych z tych rzeczy

4. Dlaczego brałaś/brałeś udział w tych działaniach?

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	To nie był powód	Mało istotny powód	Istotny powód
Zmusili mnie to tego rodzice	☐	☐	☐
Zmusili mnie do tego nauczyciele (szkoła)	☐	☐	☐
Mogłam/mogłem nauczyć się czegoś nowego	☐	☐	☐
Było tam zupełnie inaczej niż w szkole	☐	☐	☐
Wiąże z tym moją przyszłość	☐	☐	☐
Dobrze się tam czułam/czułem	☐	☐	☐
Mogłam/mogłem poznać nowe osoby	☐	☐	☐
Uczestniczyli w tym moi znajomi	☐	☐	☐
Chciałam/ chciałem robić coś sensownego	☐	☐	☐

5. Czy był jeszcze jakieś inne powody, dla których brałaś/brałeś udział we wspomnianych działaniach?

Jeśli tak, to napisz o nim poniżej.

6. W którym z poniższych działań chciałbyś/chciałabyś brać udział w przyszłości?

Im więcej gwiazdek, tym większa ochota na udział we wspomnianych aktywnościach.

Zaznacz symbole

Kursy (np. grania na instrumentach, rysowania, tańca organizowane przez dom kultury, świetlicę, pracownię)	☆	☆	☆	☆	☆
Zajęcia dodatkowe organizowane przez szkołę, do której uczęszczasz	☆	☆	☆	☆	☆
Wyjścia do instytucji kultury (kina, teatry, muzea, galerie) organizowane przez nauczyciela (lub szkołę)	☆	☆	☆	☆	☆
Koło lub zespół artystyczny działający w szkole	☆	☆	☆	☆	☆
Koło lub zespół artystyczny działający w domu kultury, świetlicy, muzeum	☆	☆	☆	☆	☆

Jednorazowe warsztaty w domu kultury, świetlicy, bibliotece muzeum, galerii	☆	☆	☆	☆	☆
Spotkania z artystą lub dyskusje organizowane przez dom kultury, świetlicę, bibliotekę, muzeum, galerię.	☆	☆	☆	☆	☆

7. Czy chciał(a)byś uczestniczyć w jakichś innych formach edukacji kulturalnej lub artystycznej?

Jeśli tak, to niżej krótko napisz w jakich.

8. Czy jest coś, co sprawia, że nie możesz uczestniczyć w tych zajęciach?

Chodzi o zajęcia, których dotyczyły dwa poprzednie pytania.

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie

9. Jakie to przeszkody?

Zaznacz wszystkie pasujące odpowiedzi.

Zaznacz kilka odpowiedzi

- Brak czasu
- Zbyt dużo obowiązków w szkole
- Zbyt dużo obowiązków w domu
- Mojej rodzinie brakuje na to pieniędzy
- Zajęcia odbywają się zbyt daleko
- Zajęcia odbywają się w godzinach, w których robię coś innego
- Rodzice mi na to nie pozwalają
- Nikt z moich znajomych w tym nie bierze udziału
- Zmęczenie
- Złe samopoczucie
- Inne (podaj jakie): -----

To już prawie wszystko, prosimy teraz byś na zakończenie udzielił/udzieliła kilku informacji o sobie.

10. Płeć

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Kobieta
- Mężczyzna
- Inna
- Wolę nie podawać

11. W którym roku się urodziłeś/urodziłaś?

Np. 2005

12. Do jakiej szkoły chodzisz?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Szkoła podstawowa
- Liceum
- Innej (jakiej?): -----

13. Jaki jest profil Twojej klasy? Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Matematyczno-fizyczny
- Matematyczno-informatyczny
- Humanistyczny
- Biologiczno-chemiczny
- Fizyczno-informatyczne
- Artystyczny
- Geograficzny
- Dziennikarski
- Historyczny
- Inny (jaki?)

14. Co chciał(a)byś robić, kiedy ukończysz szkołę średnią?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Studiować
- Rozpocząć pracę zarobkową
- Studiować i jednocześnie pracować
- Inne (jakie?): -----
- Nie wiem

15. Do jakiej szkoły chciał(a)byś pójść, kiedy ukończysz szkołę podstawową?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Liceum
- Technikum
- Szkoła branżowa (zawodowa)
- Inna (jaka?): _____
- Nie wiem

16. Czy któreś z Twoich rodziców ukończyło studia?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Tak
- Nie
- Nie wiem

17. Zaznacz, w jakiej dzielnicy Łodzi mieszkasz.

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- Bałuty
- Śródmieście
- Widzew
- Polesie
- Górna
- Mieszkam pod Łodzią (gdzie?): _____
- Nie jestem pewna/pewien